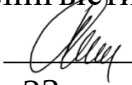

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Філологічний факультет

Кафедра прикладної лінгвістики

«Допущена до захисту»

Завідувач кафедри прикладної
лінгвістики

 Ніна ФІЛІПОВА
«23» червня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови:

«Особливості формування комунікативної компетенції при підготовці до
іспитів з англійської мови»

Виконав: студент групи 4721

Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 035 Філологія за
спеціалізацією 035.10 Прикладна
лінгвістика

Каріна МЕРІУЦА
Підпис (ім'я та прізвище)

Керівник роботи:

Наталія МОЧАЛОВА
Підпис (ім'я та прізвище)

Миколаїв – 2026 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА
МАКАРОВА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра прикладної лінгвістики

Спеціальність 035 Філологія за спеціалізацією 035.10 «Прикладна лінгвістика»

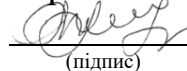
Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Освітня програма ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

Ольга ДАНИЛЬЧУК

(підпис)

«23» червня 2026 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Студентці Меріуці Каріні Віталіївні

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема роботи:** Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Особливості формування комунікативної компетенції при підготовці до іспитів з англійської мови» / Creating the electronic manual on the methodology of teaching English: "Features of communication competence formation in preparation for English exams"

Керівник роботи доцент НУК, ст. викладач Мочалова Наталія Степанівна

ПІБ керівника, наукова ступінь, посада

затверджені наказом ректора № 216-УЧ від «03» березня 2025 року

2. **Термін подання роботи:** «17» червня 2026 року.

3. **Вихідні дані по роботі:** Мета роботи — розробити електронний посібник для самостійної роботи студентів з методики викладання англійської мови із вправами та завданнями для формування комунікативної компетенції при підготовці до іспитів з англійської мови.

4. **Перелік питань, що підлягають розробці** (найменування розділів) 1) теоретичні основи формування комунікативної компетенції в процесі навчання

англійської мови, 2) аналіз стану формування навичок усного мовлення в учнів старших класів та методичне проєктування, 3) створення електронного посібника з формування комунікативної компетенції

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентаційний файл Power Point для виступу на захисті дипломної роботи (складається з 21 слайдів, містить 7 схем); демонстраційний файл з прикладною розробкою у вигляді вебзастосунку за посиланням: <https://sites.google.com/view/readytospeak>

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Мочалова Н.С., ст. викладач, доцент НУК	10.09.2025	10.12.2025
2	Мочалова Н.С., ст. викладач, доцент НУК	20.12.2025	10.03.2026
3	Мочалова Н.С., ст. викладач, доцент НУК	10.02.2026	10.05.2026

7. Дата видачі завдання «10» вересня 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	04.09.2025	виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	15.09.2025	виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	15.10.2025	виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	30.10.2025	виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	15.12.2025	виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	01.03.2026	виконано
7.	Написання тексту 3 розділу і загальних «Висновків»	01.05.2026	виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	15.05.2026	виконано

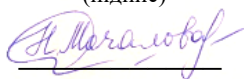
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	08.06.2026	виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	15.06.2026	виконано
11.	Отримання відгуку керівника	17.06.2026	виконано
12.	Отримання рецензії	17.06.2026	виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	17.06.2026	виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	18.06.2026	виконано

Студент

(підпис)

Керівник роботи

(підпис)

Каріна Меріуца

(ім'я, прізвище)

Наталія Мочалова

(ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Анотація. Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Особливості формування комунікативної компетенції при підготовці до іспитів з англійської мови»

Дипломна робота присвячена формуванню комунікативної компетенції учнів старших класів при підготовці до міжнародних іспитів з англійської мови та практичній реалізації цього процесу у формі електронного посібника. У роботі розкрито поняття та структуру комунікативної компетенції, етапи її формування й когнітивні механізми, що лежать в її основі, а також проаналізовано вимоги та критерії оцінювання усного мовлення відповідно до CEFR. Зіставлено вимоги міжнародних іспитів (PTE General, Cambridge PET і First, IELTS) і проведено лінгводидактичний аналіз чинних шкільних підручників рівнів B1 і B2, на основі чого виокремлено чотири блоки усного мовлення (лексико-граматичний, фонетичний, інтерактивної комунікації та управління дискурсом) і розроблено аналітичні оцінювальні рубрики. За результатами дослідження створено електронний посібник на платформі Google Sites із комплексом зі 96 вправ для рівнів B1 і B2, побудованих за чотирифазною логікою «сприйняття – ідентифікація – репродукція – продукція». Робота має теоретичну й практичну цінність у сфері методики викладання англійської мови, формування комунікативної компетенції та підготовки до міжнародних іспитів.

Ключові слова: комунікативна компетенція; усне мовлення; CEFR; електронний посібник; підготовка до іспитів; методика викладання.

Summary. Creating the electronic manual on the methodology of teaching English: “Features of communication competence formation in preparation for English exams”

The thesis is devoted to the formation of communicative competence of senior school students in preparation for international English language examinations and to the practical implementation of this process in the form of an electronic manual. The paper defines the concept and structure of communicative competence, the stages of its formation and the cognitive mechanisms underlying it, and analyses the requirements and criteria for assessing speaking in accordance with the CEFR. The requirements of international exams (PTE General, Cambridge PET and First, IELTS) are compared and a linguodidactic analysis of current B1 and B2 school coursebooks is carried out, on the basis of which four blocks of speaking competence are distinguished (lexico-grammatical, phonetic, interactive communication and discourse management) and analytical assessment rubrics are developed. Based on the findings, an electronic manual was created on the Google Sites platform, containing a set of 96 exercises for B1 and B2 levels built on the four-phase scheme “perception – identification – reproduction – production”. The work has both theoretical and practical value in the field of English language teaching methodology, the formation of communicative competence and preparation for international exams.

Keywords: communicative competence; speaking skills; CEFR; electronic manual; exam preparation; teaching methodology.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	9
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	15
1.1. Поняття комунікативної компетенції та її структура	15
1.2. Етапи формування комунікативної компетенції у процесі навчання англійської мови.....	18
1.3. Вимоги та критерії оцінювання рівня сформованості комунікативної компетенції відповідно до CEFR	21
1.4. Когнітивні механізми формування комунікативної компетенції іноземною мовою	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ТА МЕТОДИЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ.....	29
2.1. Вимоги міжнародних стандартів до оцінювання усного мовлення (PEIC, PTE, FCE, IELTS)	29
2.2. Лінгводидактичний аналіз шкільних підручників з англійської мови (рівні B1 та B2)	33
2.3. Розробка оцінювальних рубрик для усного мовлення на рівнях B1 та B2	40
РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	45
3.1. Концепція, структура та технологічне рішення електронного посібника	45
3.2. Методичне наповнення посібника та рекомендації щодо використання в освітньому процесі	50
ВИСНОВКИ	57

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
----------------------------------	----

ДОДАТКИ

Додаток А	64
Додаток Б	72
Додаток В	81
Додаток Г	87
Додаток Д	88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КК – комунікативна компетенція

РРЕ – Рекомендації Ради Європи

ВСТУП

На сьогодні володіння іноземними мовами є дуже важливою навичкою, оскільки сучасний світ не стоїть на місці, кожного дня відбуваються нові зміни та інтенсивний розвиток. Глобалізація є визначною рисою актуального стану речей у суспільстві. Якщо людина знає хоча б одну іноземну мову, перед нею відкриваються нові можливості та горизонти, які можуть значно покращити умови життя. Серед них можна зазначити можливості розвитку особистості, розширення потенціалу для кар'єрного зростання та покращення, необмежений доступ до величезних масивів інформації. Також не менш важливими перевагами є те, що знання іноземної мови є корисним для розумової діяльності мозку людини та допомагає безперешкодно жити та адаптуватися в новому середовищі під час подорожей та як запланованих, так і вимушених переїздів. Англійська мова, своєю чергою, як мова міжнародного спілкування, стає ключовим фактором для професійного зростання, можливості викладати, стажуватися та проводити наукову діяльність в освітніх установах закордоном, та культурного обміну, оскільки саме знання англійської мови дає можливість комунікувати з людьми різних національностей. Гостро стоїть питання якісної підготовки учнів та студентів різних вікових категорій до іспитів з англійської мови, що включають в себе вміння висловлюватися в усному форматі. До прикладу, найпоширенішими варіантами вибору іспитів для здачі серед учнів з різними цілями є IELTS чи TOEFL, де усна комунікативна компетенція відіграє найважливішу роль. Багато кандидатів стикаються з різноманітними труднощами у формуванні навичок говоріння, що, своєю чергою, призводить до зниження загального рівня знання англійської мови.

Тому **актуальність** цієї роботи визначається тим, що традиційні методи викладання, які використовуються зокрема у школах, більш орієнтовані на розвиток читання та граматики та зазвичай приділяють значно менше часу

розвитку навичок усного мовлення, що порушує хід формування комунікативних компетенцій, або ця компетенція так і залишається не сформованою взагалі. Готуючись до іспитів з англійської мови, здобувачі освіти повинні ретельно працювати над комунікативною компетенцією. Для цього надзвичайно корисним може бути вирішення завдань, які імітують реальні комунікативні ситуації, що трапляються в житті. На жаль, завдання такого типу недостатньо поширені в шкільній практиці. Також діджіталізація освіти, зумовлена появою пандемії COVID-19, відкрила можливості для створення електронних ресурсів, які мотивують студентів та роблять навчання доступним для абсолютно кожного. Тому варто зазначити, що в українському просторі бракує електронних інструментів для підготовки до здачі іспитів з англійської мови, а саме інструментів, які допомагають у формуванні комунікативних навичок. Питання практичної реалізації такого виду посібника залишається недостатньо вивченим.

Об’єкт дослідження – процес навчання іншомовної комунікативної компетенції при вивченні англійської мови.

Предмет дослідження – методика формування та розвитку іншомовної комунікативної компетенції засобами електронного посібника під час підготовки до міжнародних іспитів з англійської мови.

Метою дослідження є розробити електронний посібник для самостійної роботи студентів з методики викладання англійської мови із вправами та завданнями для формування комунікативної компетенції при підготовці до іспитів з англійської мови.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- з’ясувати обсяг поняття «комунікативна компетенція» та його структуру;
- дослідити етапи формування комунікативної компетенції у процесі навчання англійської мови;
- проаналізувати вимоги та критерії оцінювання рівня сформованості комунікативної компетенції відповідно до CEFR;

- описати когнітивні механізми, які є основою формування комунікативної компетенції іноземною мовою;
- проаналізувати міжнародні іспити PEIC, PET, FCE, IELTS та виокремити критерії оцінювання усного мовлення;
- проаналізувати чинні шкільні підручники з англійської мови рівнів B1 і B2 та виявити їхні переваги й недоліки;
- розробити аналітичні рубрики для оцінювання усного мовлення на рівнях B1 та B2;
- розробити комплекс вправ і завдань для формування комунікативної компетенції при підготовці до міжнародних іспитів;
- описати структуру та компоненти електронного посібника та сформулювати рекомендації щодо його використання.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів** трьох груп. Із загальнонаукових методів застосовано, по-перше, емпіричні методи: *описовий метод зі спостереженням, узагальненням та інтерпретацією* – для опрацювання наукових джерел та формування дефініцій поняття «комунікативна компетенція»; *метод класифікації* – для впорядкування критеріїв оцінювання усного мовлення відповідно до CEFR та виокремлення блоків комунікативної компетенції; по-друге, теоретичні методи: *аналіз і синтез* – для розчленування теоретичного матеріалу та його об'єднання у цілісну картину; *абстрагування та аналогію* – для узагальнення когнітивних механізмів породження мовлення; *метод індукції* – для формулювання загальних висновків і практичних рекомендацій; *моделювання* – для побудови моделі формування компетенції, проектування оцінювальних рубрик і комплексу вправ та конструювання структури електронного посібника. Зі спеціальних методів використано *функційний метод* – для встановлення комунікативних функцій мовних одиниць у дискурсі та орієнтації вправ на ці функції; *порівняльний (зіставний метод)* – для зіставлення вимог до усного мовлення на рівнях B1 та

B2 та критерії оцінювання провідних міжнародних іспитів. З методів інших наук використано *комп'ютерне моделювання* – для створення, тестування та наповнення електронного посібника.

Джерельна база дослідження охоплює загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (CEFR), офіційні дескриптори й критерії оцінювання усного мовлення міжнародних іспитів (PTE General, B1 Preliminary та B2 First, IELTS), чинні підручники шкільної програми з англійської мови рівнів B1 та B2, рекомендовані МОН, навчальні комплекси з підготовки до міжнародних іспитів, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з методики викладання іноземних мов та психолінгвістики.

Практичне значення роботи полягає в можливості впровадження електронного посібника в шкільну освіту, курси підготовки до іспитів та онлайн-платформи. Ресурс може використовуватися вчителями щоб підвищити рівень комунікативної компетенції учнів. Він також корисний для самоосвіти учнів, пропонуючи відкритий доступ до якісних освітніх матеріалів.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні підходів до викладання мови та формування компетенцій, доповнюючи теорію комунікативного навчання новими аспектами стратегій у сфері методики викладання іноземної мови.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи висвітлені в таких статтях: Меріуца К. В. Вимоги та критерії оцінювання рівня сформованості комунікативної компетенції відповідно до CEFR // Прикладна лінгвістика – 2026: проблеми і рішення : матеріали XXII всеукр. наук.-метод. конференції молодих науковців / відп. за вип. Н. М. Філіппова. – Миколаїв : НУК, 2026. – С. 82 – 83; Меріуца К. В. Когнітивні механізми формування комунікативної компетенції іноземною мовою // Актуальні напрями досліджень молодих учених в іншомовному просторі : зб. матеріалів XIII Всеукраїнської

науково-практичної конференції студентів, магістрів, аспірантів (Житомир, 23 квітня 2026 р.). – Житомир : Житомирська політехніка, 2026. – С. 60 – 62.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (37 позицій) та додатків. У першому розділі розкрито теоретичні основи формування КК, а саме поняття та структура КК, етапи її формування, вимоги CEFR до рівня її сформованості та когнітивні механізми, що лежать в основі формування. У другому розділі представлено аналіз формування навичок усного мовлення в учнів старших класів: зіставлено вимоги міжнародних іспитів до оцінювання усного мовлення, проведено аналіз підручників та розроблено аналітичні рубрики. У третьому розділі описано механізм створення електронного посібника: його концепцію, технологію, структуру, методичне наповнення та рекомендації щодо його використання. Обсяг роботи – 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Поняття комунікативної компетенції та її структура

Формування високого рівня володіння усним діалогічним та монологічним мовленням є однією з найважливіших та найскладніших цілей у вивченні іноземної мови, особливо якщо розглядати її в контексті підготовки до міжнародних іспитів, де ця навичка має проходити певне оцінювання. У сучасній методиці навчання іноземної мови поняття «уміння говорити» виходить за межі простого відтворення вивченого матеріалу і розглядається як комунікативна компетенція (КК). Вважаємо, що КК це інтегрована здатність ефективно взаємодіяти в мовному середовищі з урахуванням соціокультурного контексту, мовних норм і комунікативної мети.

Перш ніж перейти до аналізу поняття КК, варто спочатку розібрати різницю між компетенцією та компетентністю, оскільки згадані поняття часто викликають питання через їх паронізм. За Великим тлумачним словником сучасної української мови «компетентність» визначається як властивість за значенням «компетентний», тобто поінформованість, обізнаність, авторитетність, в той час як «компетенція» визначається як добра обізнаність із чим небудь [3]. Отже, під компетенцією слід розуміти наперед визначену сферу діяльності, в якій особа повинна мати визначені знання та навички, а під компетентністю – здатність ефективно застосовувати визначені для компетенції знання й досвід для вирішення проблем у реальних ситуаціях [8, с. 132]. У нашій роботі ми досліджуємо поняття «компетенція», оскільки мова йде про заздалегідь визначений набір знань, умінь та навичок для реалізації певного потенціалу та намірів людини. Якщо конкретизувати, то в нашій роботі йдеться про комунікативну компетенцію – визначений комплекс мовних знань,

комунікативних умінь і соціокультурних навичок, необхідних для успішної взаємодії.

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (CEFR), що є базовим документом для розробки програм та навчальних планів, екзаменаційних та кваліфікаційних матеріалів і под., комунікативна компетенція розглядається у ширшому контексті окремо від усіх інших компетенцій, тобто є загальні компетенції (знання про світ, соціокультурні навички, уміння вчитися) того, хто вивчає мову, а є окремо комунікативна компетенція. CEFR зазначає, що для реалізації комунікативних намірів мовців, застосовують сукупність загальних компетенцій разом із спеціальною, яка є пов'язана з мовленням. Власна ця спеціальна компетенція і є комунікативною [5, с. 26].

Важливою є думка української дослідниці М. Айзенбарт, яка зазначає, що оволодіння КК максимально підкреслює здатність людини до спілкування, тому що суть цієї компетенції полягає у вмінні особистості налагоджувати активну взаємодію, чи комунікацію, з іншими [1, с. 2]. М. Айзенбарт слушно стверджує, що КК є певним інструментом реалізації соціальних зв'язків особистості, оскільки її основним призначенням і є забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії за допомогою певного набору знань та навичок.

Згідно з міркуваннями Л. Мамчур, зміст поняття «комунікативна компетенція» полягає в комунікативному потенціалі особистості, що визначає якість її спілкування у різних сферах життя, є практичним аспектом проблеми взаєморозуміння, відображає рівень культурного розвитку і толерантності і реалізується через сукупність знань про спілкування у різноманітних умовах, за допомогою вербальних і невербальних засобів взаємодії та їх ефективного використання адресантом і адресатом [9, с. 204]. Ми повністю погоджуємося з згаданим визначенням, тому що воно цілком резонує з вищезгаданими Рекомендаціями Ради Європи, які є основою для нашого дослідження. Дефініція Л. Мамчур є методологічно важливою, оскільки враховує ключові компоненти, а

саме власне потенціал людини, соціальні чинники та прагматичне значення, і тому воно дозволяє розглянути КК як багатовимірне поняття.

Перейдемо до не менш важливої частини КК – до її структури. Важливою є класифікація дослідників М. Кенела та М. Свейна, які запропонували власну структуру комунікативної компетенції, що включає граматичний, соціолінгвістичний, дискурсивний і стратегічний компоненти. Спочатку цих компонентів було лише 3: граматичний, соціолінгвістичний і стратегічний, але пізніше Кенел дослідив, що комунікація – це не просто набір правильних речень, а створення цілих текстів, і модель КК є неповною, залишається ще одна «ніша», тому він додав ще один компонент – дискурсивний [19]. Саме ця модель залишається базисом для розуміння структури КК, багато дослідників посилаються на цю структуру у своїх працях. Розглянемо її компоненти детальніше у таблиці А.1 у додатку А. Як видно з таблиці А.1, Свейн та Кенел створили вичерпну характеристику КК та довели, що це багатогранне утворення, що охоплює як мовні знання, так і здатність правильно їх застосовувати відповідно до комунікативної ситуації [28, с. 75].

Якщо повернутися до вже згаданих Загальноєвропейських Рекомендації з мовної освіти, можна простежити те, що модель, яка надається у тексті цієї праці розвинулася з моделі Свейна та Кенела. Автори Загальноєвропейських Рекомендації виділяють такі компоненти: лінгвістичні, соціолінгвістичні та прагматичні компетенції [5, с. 31].

Лінгвістична компетенція своєю чергою поділяється на лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну та орфоепічну, а прагматична компетенція поділяється на дискурсивну, функціональну та компетенцію програмування мовлення.

Підсумовуючи таблицю А.2 (Додаток А) зазначаємо, що структура КК має чітку організацію, де всі компоненти є важливими та працюють спільно, за

допомогою усіх цих компонентів можна комплексно оцінити рівень володіння іноземною мовою.

Викладене дає підстави констатувати, що КК є комплексним утворення, що поєднує чітко визначені мовні навички з вищими навичками людини, а саме когнітивними та соціальними вміннями. Розглядаючи КК у сфері підготовки до іспитів, зокрема до REIC, який оцінює усне мовлення за чіткими критеріями, можна твердити, що цей процес вимагає цілеспрямованого розвитку всіх вищезазначених компонентів. Це обумовлює необхідність створення спеціалізованих навчальних комплексів, таких як електронний посібник, який здатний системно впливати на кожен з цих структурних елементів.

1.2. Етапи формування комунікативної компетенції у процесі навчання англійської мови

Комунікативна компетенція формується зазвичай поетапно та ґрунтується на принципах поступовості та системності. Формування КК є складною та багаторівневою трансформацією мовних знань у стійкі комунікативні вміння. Як правило, в основі цього процесу лежить плавний перехід від репродуктивної діяльності, тобто приймання інформації, до продуктивної – її відтворення [10].

Дослідниця С. Ніколаєва виокремлює два види мовлення: діалогічне та монологічне, тому у кожного з цих видів є свої етапи формування. Розглянемо механізм формування діалогічного мовлення. Взагалі існують різні підходи, але з них виділяють два основних: перший це «зверху-вниз», який означає, що формування починається зі слухання діалогу-зразка з деякими варіаціями, а згодом з репродукції та продукції власних діалогів в аналогічних комунікативних ситуаціях. А другий підхід називається «знизу-вверх» і він означає шлях від початкового засвоєння елементів діалогу до побудови власного діалогу на основі заданої комунікативної ситуації [11, с. 155].

Відповідно до методики «знизу-вверх» формування діалогічного мовлення проходить у чотири послідовних етапи: нульовим або підготовчим етапом є навчання реплікації, за якої учні формують первинні навички через рецептивно-репродуктивні вправи. Перший етап започатковує оволодіння певними діалогічними єдностями, другий – оволодіння мікродіалогом, а третій – введення діалогів різних функціональних типів [11, с. 156].

С. Ніколаєва вважає раціональнішим другий підхід, і ми цілком погоджуємося з цим твердженням, оскільки він допомагає забезпечити поетапну автоматизацію комунікативних навичок, і такий варіант є легшим для учнів, тому що вони рухатимуться від найменшої одиниці до самостійного продукування цілісного висловлювання [10].

Авторка посібника також зазначає ось такі етапи формування монологічного мовлення: перший етап полягає в тому, щоб учні навчилися поєднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність. Другий етап передбачає навчання самостійного будування висловлювання понадфразового рівня. Третій – навчання створення монологічного висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення. Такий підхід вважаємо цілком доцільним, тому що так само, як і підхід до формування діалогічного мовлення, він враховує формування КК від «найменшого» до «найбільшого», що полегшує завдання учням [11, с. 173].

Можна стверджувати, що процес становлення КК включає поступове зростання автономності студентів. Виділяємо таку послідовність цього процесу:

- рецептивний етап – це етап, який спрямований на первинне сприйняття та осмислення нового матеріалу. Протягом цього етапу учні накопичують лексику та граматичні структури за допомогою аудіювання та читання текстів іноземною мовою.
- Репродуктивний етап – ця стадія передбачає відпрацювання набутих комунікативних структур через виконання вправ за зразком. Основна увага

спрямовується на тренування вимови, правильності вживання лексики та граматики та доцільність використання структур.

- Продуктивно-тренувальний етап. Цей етап характеризується використанням вже відпрацьованих одиниць у штучно створених комунікативних ситуаціях, це можуть бути, наприклад, рольові ігри. На цьому моменті учні починають усвідомлювати та комбінувати матеріал, але все ще спираються на допомогу вчителя.
- Творчий/автономний етап є вищим ступенем прояву КК, тому що він вже полягає у вільному спілкуванні. Фокус уваги зміщується з так званих «технічних» аспектів мови на зміст та результативність мовлення (тобто, акцент йде не на «як сказати», а на «що сказати»).

Важливим є також психолінгвістичний аспект формування КК, який розглядає процес породження комунікативного висловлювання. Дослідники (В. Левелт, С. Ніколаєва) виокремлюють такі внутрішні етапи реалізації комунікативного наміру:

- етап мотивації висловлювання;
- етап задуму (плану-програми);
- етап реалізації (реалізація плану);
- етап зіставлення ідеї з самим значенням [32; 10].

В усному мовленні особливе значення має механізм проектування висловлювання, який включає процес опосередкування думки у висловлювання, і цей механізм активується такими кроками:

- операція вибору слова;
- проектування моделі ключовими словами;
- оформлення повідомлення відповідно до норм мови;
- реалізація висловлювання [34, с. 28].

За допомогою розуміння цих внутрішніх процесів можна визначити, коли саме виникають проблеми під час опанування КК, оскільки психолінгвістичні механізми також є надзвичай важливими. Можна простежити, що тут також присутня градація від найменшого до найбільшого. Формування КК має бути спрямоване не лише на зовнішню правильність мовлення, а й на розвиток швидкості та якості цих внутрішніх психолінгвістичних операцій.

Отже, модель формування КК, що поєднує методичну послідовність та психолінгвістичний аспект, є необхідною умовою підготовки до іншомовних іспитів та здатності до вільної комунікації в англomовному середовищі.

1.3. Вимоги та критерії оцінювання рівня сформованості комунікативної компетенції відповідно до CEFR

Тепер розглянемо тему, яка безпосередньо дотична до нашого дослідження: вимоги та критерії оцінювання рівня сформованості КК відповідно до CEFR. Як вже зазначалося у попередніх розділах CEFR – це англomовна аббревіатура, яка позначає Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (PPC). CEFR є документом, що описує рівні володіння іноземною мовою та критерії оцінювання комунікативних навичок [20].

Щоб об'єктивно оцінювати знання та навички учнів, знати лише структуру КК недостатньо, потрібно також розуміти систему рівнів та їх дескриптори, які зазначено у CEFR. Уся філософія Рекомендацій збудована на діяльнісно-орієнтовному підході, який орієнтується на те, що користувачі мови й ті, що її вивчають, є насамперед «соціальними агентами», або ж членами суспільства. Тобто, вони мають виконувати визначені завдання у визначених умовах із специфічним оточенням та певній сфері діяльності [5]. Оскільки цей підхід базується на діяльності, він враховує як власні компетенції індивіда, так і когнітивні, емоційні та вольові здібності. PPC розглядає КК через призму того,

що користувач мовою може зробити за допомогою набутих навичок у заданих комунікативних ситуаціях.

Відповідно до розділу 4.4 РРЄ [5, с. 99] розділяють усне продукування мовлення (тобто монологічне мовлення) та усну взаємодію/інтеракцію (тобто діалогічне мовлення). Взагалі, CEFR розрізняє чотири види діяльності (окрім планування, тобто відбору, зіставлення та координації компонентів загальних та комунікативних компетенцій, які використовуються на опора для виконання комунікативного акту):

- продукція – цей процес включає в себе компоненти формулювання та артикуляції, які працюють разом для того щоб реалізувати комунікативний намір комуніканта;
- рецепція – процес, що охоплює чотири стадії обробки інформації, яка надходить, а саме: сприймання мовлення та впізнавання звуків/слів, повна/ часткова ідентифікація тексту, когнітивне і семантичне розуміння тексту, інтерпретація тексту/висловлювання комунікатом;
- інтеракція – важливий процес саме для діалогічного мовлення, оскільки акцентує увагу саме на ньому; тут відбуваються продукція і рецепція одночасно, оскільки планування реалізація комунікативного наміру починається під час відповіді співрозмовника, в той час коли і відбувається рецепція та інтерпретація почутого;
- контроль (медіація) – процес, який розгортається під час комунікацій та передбачає реалізацію продуктивних та рецептивних навичок; існує переважно як «внутрішній контролер» для вчасного врегулювання комунікативних девіацій, тобто коли мовець стикається з комунікативними проблемами [20].

Для розуміння того, які відбуваються усне продукування та усна взаємодія необхідно розуміти, що це за процеси, оскільки важливо також враховувати стратегічний компонент. Таким чином, для монологічного мовлення

найважливішими є процеси планування та продукції, також мінімально присутній процес контролю. Для діалогічного мовлення, своєю чергою, характерні всі згадані процеси (продукція, рецепція, інтеракція та контроль) [20].

КК – це не лише про правильність, а й про доречність, тому окрім суто лінгвістичних та прагматичних параметрів, варто також розглядати рівень розвитку соціолінгвістичної компетенції. Для рівня B1 це означає вміння влучно висловлюватися у стандартних ситуаціях з використанням певних базових соціальних формул, але для B2 вимоги зростають, студенти вже мають вміти демонструвати здатність до вибору комунікативного реєстру залежно від контексту та співрозмовника.

Перед переходом до детального розгляду критеріїв оцінювання, варто зазначити, що РРЄ виокремлює 6 рекомендованих рівнів володіння мови, які детально описані у таблиці А.3 (Додаток А).

У нашому дослідженні увага сфокусована на рівнях B1 та B2, оскільки випускники шкіл та студенти складають екзамени з англійської мови саме на таких рівнях, які є найбільш затребувані для навчальної та професійної взаємодії англійською мовою.

Якісні аспекти усного мовлення оцінюються за такими критеріями: діапазон, правильність, швидкість, взаємодія та зв'язність [5]. Діапазон (range) передбачає оцінювання багатства використаної лексики та здатність варіювати висловлювання залежно від ситуації. Правильність або точність (accuracy) оцінює граматичну правильність мовлення, тут також є важливим контроль мовлення, про який ми згадували раніше, тобто як мовець виправляє свої девіації. Швидкість або плинність (fluency), своєю чергою, оцінює темп мовлення та відсутність надмірних пауз, тобто як швидко мовець говорить без зупинок. Наступний критерій – взаємодія (interaction) – оцінює те, наскільки легко мовець виконує діалогічне мовлення (тут оцінюється інтеракція). Та, нарешті, зв'язність (coherence) – оцінює використання логічних сполучників та те, наскільки

правильно мовець будує логічні містки у мовленні. Хочемо зазначити, що для монологічного мовлення важливими критеріями є діапазон, зв'язність та швидкість, а для діалогічного мовлення – взаємодія, швидкість та правильність.

Для рівня B1 оцінювання якісних аспектів усного мовлення виконується дескрипторами, описаними у таблиці A.4 у додатку A. Для B2 такі ж самі дескриптори описані у таблиці A.5 (Додаток A) [5].

Таким чином, для монологічного мовлення на рівні B1 відбувається більш лінійний виклад думок, а для B2 – використання більш різноманітних засобів зв'язку, хоча і відбуваються певні «стрибки». Щодо швидкості, на рівні B1 паузи все ще трапляються та є очевидними, тоді як на B2 ці паузи стають не такими довгими та помітними. Для діалогічного мовлення, своєю чергою, на рівні B1 мовець має базові інтеракційні вміння, спрямовані на «виживання», а на B2 мовець виходить на новий рівень, він не просто підтримує бесіду, а керує нею, здатен брати участь у дискусіях на знайомі теми, що вимагає не лише реакції, а й проактивного висловлювання [11].

Отже, CEFR пропонує чітку систему критеріїв оцінювання рівня сформованості КК та базується на діяльнісно-орієнтованому компетенції та використанні дескрипторів. Виокремлення рівнів A1-C2 забезпечує об'єктивність та дозволяє чітко оцінювати рівень володіння мовою.

1.4. Когнітивні механізми формування комунікативної компетенції іноземною мовою

Формування КК ґрунтується на низці когнітивних механізмів, що включають в себе сприймання, обробку та продукування мовлення. Дослідження цієї теми є важливим, оскільки від того, наскільки правильно працюють ці когнітивні механізми формування КК залежить і власне успішність формування власне КК.

У когнітивних механізмах формування КК важливу роль відіграє пам'ять, оскільки вона є складником когнітивного елементу, а без цього елементу, що передбачає знання мовцем лексичних і граматичних структури мови, неможливо перейти до подальшої комунікації, що і є власне КК.

Існує поділ пам'яті на довготривалу та короткотривалу. Зокрема Г. Гуменюк у своїй статті «Аналіз властивостей пам'яті та їх специфіки: системний підхід» зазначає, що довготривала пам'ять зберігає знання, навички практичної діяльності, мотиваційні установки, правила декодування засвоєні людиною протягом тривалого часу. Тобто, довготривала пам'ять це так звана інформаційна база діяльності. Короткотривала пам'ять, своєю чергою, зберігає інформацію протягом короткого часу, зазвичай це декілька секунд або хвилин. Її також поділяють на сенсорну (коротке збереження сліду-стимулу) та оперативну (введення та вилучення інформації з довготривалої пам'яті). Важливим є те, що всі розглянуті види пам'яті тісно пов'язані між собою та утворюють єдину систему [4, с. 182]. Таким чином, пам'ять здатна здійснювати повний цикл перетворення інформації, а саме запам'ятовування, зберігання, актуалізація у формі впізнавання чи відтворення, повне чи часткове забування інформації.

Ефективність розглянутої системи залежить від мнемічної спрямованості пам'яті. Дослідниця Н. Саєнко за характером мнемічної спрямованості поділяє на мимовільну й довільну. У контексті оволодіння іноземною мовою довільна пам'ять забезпечує свідоме засвоєння мовних одиниць через механізми аналізу та смислового угруповання матеріалу. Водночас, дуже велике значення має мимовільна пам'ять – це неумисний процес, не пов'язаний з наміром суб'єкта щось запам'ятовувати, зачувати і потім відтворювати, який інтегрований в структуру пізнавальної діяльності. Хоча мимовільна пам'ять тривалий час вважалася менш продуктивною ніж довільна, сучасні дослідники доводять, що за умови правильної організації навчального процесу об'єм мимовільного запам'ятовування може сягати 70% і вище [13, с. 99]. Це підтверджує важливість

нашого дослідження та необхідність створення на заняттях таких умов, де мова є не об'єктом вивчення, а засобом досягнення практичної мети, що сприяє природному формуванню комунікативних навичок.

На нашу думку, найважливішим питанням є механізм породження усного мовлення. С. Ніколаєва у своїй праці зачіпає цей аспект: найпершим виникає комунікативний намір, оскільки є мотив висловлювання, звідси починаються когнітивні процеси, оскільки мовець здійснює планування висловлювання, обдумає основну тезу тексту. Під час цієї стадії відбувається відбір граматичних та лексичних структур [10]. Тут можна також виокремити внутрішнє мовлення, яке перетворюється на зовнішнє (озвучене) мовлення, тому що внутрішнє мовлення з'являється саме на етапі планування та знаходить свою форму у зовнішньому. Проблема полягає у тому, що висловлювання рідної мови є легшим, оскільки воно відбувається на підсвідомому рівні когнітивної діяльності. При здійсненні комунікативного наміру іноземною мовою цей процес ускладнюється відсутністю зв'язків між задумом та мовними засобами, які мовець набуває шляхом опанування основних комунікативних навичок: граматичних, лексичних та вимовних. Ці навички складають уміння, яке характеризується цілеспрямованістю, продуктивністю, самостійністю, динамічністю та інтегрованістю. [11] Ось тут і з'являються труднощі опанування іноземної мови, оскільки найголовнішою проблемою, з якою стикаються учні, є формування міцних комунікативних навичок, які слугують непохитною базою, та автоматизація і створення міцного «містку» між комунікативним задумом та мовними засобами.

Для глибшого розуміння когнітивної природи мовлення звернемося до моделі В. Левелта, яка описує процес породження висловлювання через функціонування трьох основних модулів: концептуалізатора (Conceptualizer), формулятора (Formulator) та артикулятора (Articulator) та «сховища декларативних знань», яке називають лексиконом (Lexicon). Концептуалізатор

бере ідеї, що передаються і структурує їх у формальну граматику, дуже схожу на граматику фраз, а результатом є довербальне повідомлення, яке передається до формулятора, який має граматичний кодувальник та фонологічний кодувальник. Лексикон відіграє важливу роль у формуванні КК, оскільки зберігає мовні одиниці у формі лем (Lemmes) та форм (Forms). Успішність мовлення залежить від того, наскільки швидким є доступ формулятора до лексикону. Фонетичний план, який створює фонетичний декодер формулятора є входними даними для артикулятора, який власне і перетворює його на зовнішнє мовлення. Ця модель працює інкрементально, тобто кожен модуль видає інформацію, як тільки вона готова [32]. Детальна схема того, яка працює описана модель зазначена на рис. 1.1.

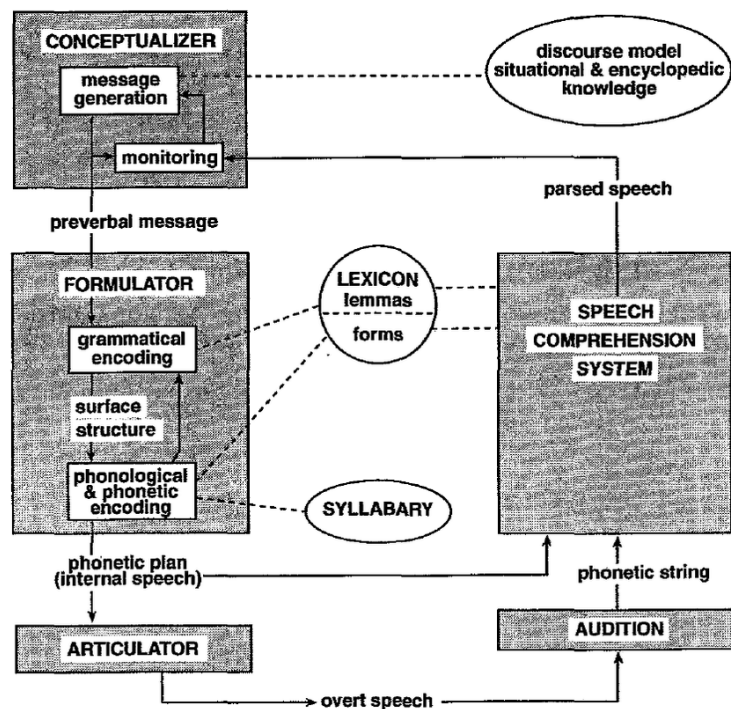

Рис. 1.1. Модель В. Левелта

С. Ніколаєва у своїй праці аналізує дослідження психофізіологічних механізмів мовлення [11]. Найбільш загальний механізм це механізм прийому та видачі повідомлення, усередині якого знаходиться механізми осмислення, пам'яті та випереджаючого синтезу (який вже згадувався раніше в контексті

модель Левелта). На базі цих процесів створюється основний механізм мовлення. Згадані механізми є механізмами двостороннього процесу спілкування.

Окремими механізмами говоріння є механізм відтворення (репродукції), вибору, комбінування, конструювання, прогнозування та дискурсивності. Механізм репродукції може бути повним (використання готових ключових фраз без передачі нового змісту) або частковим (передбачає передачу змісту в нових формах). Механізм вибору розрізняє вибір слів і вибір граматичних структур. Тут варто зазначити, що на обидва види впливає комунікативна мета повідомлення. Механізм комбінування передбачає використання знайомих мовцю мовних одиниць в нових сполученнях. Близьким до механізму комбінування є механізм конструювання, який здійснюється на основі аналогії з певною абстрактною моделлю, що є мозку людини. Механізм прогнозування (антиципації) існує у структурному (конструювання фраз та понадфразової єдності) та смисловому (прогнозування кінцівки ситуації мовлення) планах. Та, врешті-решт, механізм дискурсивності, завдяки якому мовець оцінює комунікативну ситуацію та сприймає сигнали зворотнього зв'язку, що дозволяє йому приймати рішення безпосередньо у процесі спілкування [11].

Розглянуті механізми – це так званий інструментарій, який дозволяє перетворити теоретичні знання та навички на повноцінну КК. Синтез моделі Левелта та класифікації механізмів С. Ніколаєвої дає право стверджувати, що когнітивна готовність до іншомовної комунікації залежить від злагодженості роботи усіх компонентів системи. Наприклад, якщо є проблема в роботі хоча б одного компоненту, то руйнується злагодженість та послідовність цілої системи [10].

Тому успішність формування КК залежить від вміння мовця провести планування повідомлення та відбір мовних одиниць на рівні свідомого та підсвідомого (автоматизація) контролю. Злагодженість роботи усіх механізмів та компонентів – запорука успіху в опануванні іншомовної КК.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

2.1. Вимоги міжнародних стандартів до оцінювання усного мовлення (PEIC, FCE, IELTS).

Сучасна система навчання іноземних мов спирається на міжнародні стандарти, які слугують базою для мовної підготовки. Багато з цих стандартів прописано у провідних міжнародних іспитах. Для дослідження обрано три найпопулярніші іспити, які широко використовуються у шкільній та вищій освіті України та світу: Pearson English International Certificate General (PEIC General), Cambridge B1 Preliminary (PET) / Cambridge B2 First Certificate in English (FCE) та International English Language Testing System (IELTS).

Вищезазначені іспити зазвичай охоплюють усі рівні володіння мовою, але наша задача – сфокусуватися на рівнях B1-B2 загальноєвропейської шкали мовних компетенцій (CEFR). Саме ці рівні слугують орієнтиром при розробці навчальних програм, підборі навчальних матеріалів та складанні завдань для різних видів оцінювання знань. За допомогою цього аналізу можна виявити, які саме навички та вміння вважаються ключовими та мають бути сформовані в учнів старших класів на етапі завершення навчання.

Розпочнемо з аналізу PEIC General. PEIC General – це тест для оцінювання навичок спілкування англійською мовою для навчання та роботи. Він вимірює рівень володіння аудіюванням, читанням, говорінням та письмом на шести рівнях: A1, рівень 1 (A2), рівень 2 (B1), рівень 3 (B2), рівень 4 (C1) та рівень 5 (C2) відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR).

Результати тестування оцінюються за аналітичними описовими критеріями, які складаються з п'яти ознак на кожному рівні: плавність (fluency), взаємодія (interaction), діапазон (range), точність (accuracy), фонологічний контроль (phonological control). Усна частина іспиту включає завдання на

взаємодію з екзаменатором: опис малюнка та рольова гра для усіх рівнів та додаткове дискусійне завдання для рівнів B1-C2 (рівні 2-5). Опис малюнка вимагає від учнів нижчих рівнів опису того, що відбувається на зображенні, але на вищих рівнях учасники іспиту мають порівняти два малюнки та дійти висновку щодо теми. Завдання для обговорення та рольової гри створені для імітації життєвих ситуацій, наприклад покупка одягу в магазині або захист та аргументація точки зору [27].

Розглянемо вимоги до критеріїв оцінювання для рівнів B1 та B2 у таблиці Б.1 (Додаток Б). Проаналізувавши вихідні дані з таблиці можна помітити чітку концепцію переходу від оцінювання простої здатності «вижити» у мовному середовищі до оцінювання здатності бути повноцінним учасником дискусії. Екзамен PEIC оцінює перш за все функціональну ефективність, тобто те, як учень використовує мову для виконання поставлених завдань.

Наступними екзаменами обраними для порівняння є FCE (B2 First) та PET (B1 Preliminary). Зазначені тестування є одними з тих, що пропонує для проходження UCLES – екзаменаційний відділ Кембриджського університету. Кваліфікаційні іспити B1 Preliminary та B2 First демонструють, що учні опанували основи англійської мови та мають практичні мовні навички для щоденного використання. Іспити перевіряють усі чотири навички англійської мови – читання, письмо, аудіювання та говоріння.

Розмовна частина тестування PET складається з чотирьох частин: інтерв'ю (2 хвилини), монолог, який передбачає опис картинки (3 хвилини), дискусія (4 хвилини) та розмова на загальну тему (3 хвилини), в той час як FCE складається з інтерв'ю (2 хвилини), опису картинки з питаннями до партнера (4 хвилини), діалогу з партнером (4 хвилини) та відповідей на питання пов'язаних з попередньою частиною (4 хвилини) [14].

Екзаменатор у тестування PET ставить від 0 до 5 балів за кожен із наступних критеріїв: граматики та словниковий запас (Grammar and Vocabulary);

управління дискурсивною діяльністю (Discourse Management); вимова (Pronunciation); та інтерактивне спілкування (Interactive Communication). Екзаменатор у ролі співрозмовника ставить оцінку від 0 до 5 за загальні досягнення (Global Achievement), і ця оцінка подвоюється. Екзаменатори можуть виставити половину балів. Бали за всі критерії потім об'єднуються, тобто в усному тесті доступно 30 балів. Під час FCE схема майже однакова, різниця лише у тому, що оцінка за загальні досягнення (Global Achievement) множиться на чотири і, таким чином, загальна оцінка може становити 60 балів у сумі [15].

Розглянемо критерії вище описаних тестувань у таблиці Б.2 (Додаток Б). Порівнюючи B1 Preliminary та B2 First зазначаємо, що B2 First висуває значно вищі вимоги до лексичного діапазону, граматичної складності та якості дискурсу. Кандидат має не лише передавати зміст, а й аргументувати, порівнювати, висловлювати власну позицію з використанням широкого спектру мовних засобів.

Останнім обраним для аналізу іспитом є IELTS (International English Language Testing System) – міжнародна система тестування англійської мови, яка спільно керується Кембриджським університетом, Британською радою та «IDP Education Australia». Тестування є найпопулярнішим серед кандидатів та оцінюється за чотирма ключовими навичками: слухання, читання, письмо та говоріння.

Оцінювання за шкалою IELTS відбувається від 1 до 9 балів (bands) за кожним критерієм. Особливість IELTS полягає в рівній вазі всіх чотирьох критеріїв: підсумкова оцінка за говоріння є середнім арифметичним балів за кожним. Рівень B1 відповідає орієнтовно 4,0-5,0 балів, рівень B2 – 5,5-6,5 балів. Усна частина іспиту складається з трьох частин: вступ та загальні запитання (4-5 хвилин), монолог за карткою з темою (3-4 хвилини), двостороннє обговорення пов'язаної тематики (4-5 хвилин). Оцінювання говоріння відбувається за такими критеріями: fluency and coherence (плавність та зв'язність), lexical resource

(лексичний ресурс), grammatical range and accuracy (граматичний діапазон і правильність), pronunciation (вимова) [25].

Оскільки рівнів B1 та B2 стосуються Bands 4-6, розглянемо лише їх (Таблиця Б.3 у додатку Б). Аналіз критеріїв оцінювання дозволяє продемонструвати еволюцію комунікативних компетенцій від ситуативного володіння мовою на рівні B1 до впевненого висловлювання на рівні B2. Перехід між рівнями характеризується не лише кількісним зростанням словникового запасу, а здатністю до перефразування та використання складних синтаксичних структур [26].

Узагальнення вимог чотирьох іспитів дозволяє виявити спільні критерії, які стабільно присутні в усіх системах оцінювання усного мовлення. Ці критерії відображають науково обґрунтоване уявлення про складові комунікативної компетентності й слугують методологічною основою для розробки навчальних матеріалів у рамках цього дослідження.

Проаналізувавши усі критерії у таблиці Б.4 (Додаток Б), робимо висновок, що усі іспити оцінюють ті самі базові складові усного мовлення. Ключовими критеріями виступають фонетична правильність, лексико-граматичне багатство, інтерактивна взаємодія та управління дискурсом. Виявлено, що на рівні B1 пріоритет надається комунікативній ефективності, тоді як на рівні B2 – граматичній гнучкості та якості аргументації. Враховуючи ці відмінності, для подальшого дослідження виокремлено чотири узагальнені блоки, що стануть основою оцінювальних рубрик та комплексу вправ: лексико-граматичний аспект (точність і діапазон мовних засобів), фонетичний аспект (ритміко-інтонаційна правильність та вимова), інтерактивна комунікація (плавність, стратегії мовлення) та управління дискурсом (зв'язність, структурування висловлювання, дискурсивні маркери).

Отже, така класифікація дозволяє системно структурувати тренувальний комплекс для учнів 10–11 класів, усуваючи дисбаланс між вимогами міжнародних стандартів та змістом чинних підручників.

2.2. Лінгводидактичний аналіз шкільних підручників з іноземної мови (рівні B1 та B2).

У попередньому підрозділі встановлено, що провідні міжнародні іспити оцінюють сформованість комунікативної компетенції за шістьма критеріями: плавність і зв'язність мовлення, лексичний діапазон і точність, граматична правильність і діапазон, вимова, інтерактивна взаємодія, загальна комунікативна ефективність. Для аналізу підручників з навчання англійської мови ми узагальнили ці критерії та виокремили з них чотири основні блоки: фонетичний, лексико-граматичний і точність, аспект взаємодії та аспект управління дискурсом.

Використовуючи виокремлені блоки оцінювання, у цьому підрозділі здійснено лінгводидактичний аналіз восьми підручників з англійської мови рекомендованих МОН: чотири підручники рівня B1 (стандартний рівень, загальноосвітні школи) та чотири підручники рівня B2 (профільний рівень, спеціалізовані школи). Застосувалась трирівнева шкала: *«реалізовано системно та повно»*, *«частково або непослідовно»* та *«відсутній взагалі»*.

Група А. Підручники рівня B1 (рівень стандарту)

Розпочнемо аналіз з підручника О. Карпюк «Англійська мова: підручник для 11-го класу» (11-й рік навчання, рівень стандарту) [7]. Блок систематичного фонетичного контролю *не реалізовано*. Підручник не містить систематичного фонетичного контролю, присутні окремі вказівки щодо вимови, але вони супроводжуються лише інструкціями «читайте вголос» та «прослухайте повторіть». Фонетичний компонент, таким чином, відсутній як об'єкт самостійного навчання. Розвиток лексико-граматичного діапазону і точності

реалізовано частково, оскільки граматичний матеріал вводиться у формі правил з вправи на підстановку та перефразування, а лексика опрацьовується за темами. Наявні завдання на множинний вибір і заповнення пропусків, які скоріше перетинаються з форматом ЗНО/НМТ, але все ж таки не охоплюють повного спектру операцій з лексичними та граматичними знаннями. Аспект інтерактивної комунікації *реалізовано частково*, оскільки завдання частіше подаються у форматі «Обговори питання/твердження з партнером», role play (рольові ігри) та дебати присутні, але без надання стратегій реагування на непередбачувані репліки. Функціональні комунікативні фрази надані лише в деяких розділах, що не є ознакою системної організації. Блок управління дискурсом *реалізований частково*, оскільки маркери для усного мовлення присутні у Useful language boxes, але з'являються лише у декількох уроках та не тренуються за схемою «сприйняття – ідентифікація – репродукція – продукція». У секції письма є обмежений набір сполучників та вставних конструкцій, але їх відпрацювання в усному мовленні не передбачено.

Наступний для аналізу підручник В. Буренко «Англійська мова: підручник для 11-го класу» (рівень стандарту) [2]. Фонетичний контроль, як у ситуації з підручником О. Карпюк, також *не здійснюється*. Вправи позбавлені системи: окрім інструкції «Послухайте та прочитайте» і транскрипцій, які фактично не пояснюються, у підручнику не виявлено нічого. Блок лексико-граматичного діапазону і точності *реалізовано частково*, граматичний матеріал систематизований та лексика подається так само за темами та опрацьовується через обговорення та функціональні бокси, за допомогою яких учень вживає нові слова. Граматичний блок, своєю чергою, обмежується лише письмовими завданнями, без завдань на усне вживання нових конструкцій. Завдання на інтерактивну комунікацію *реалізовано частково*, оскільки існують виключно у форматі «Запитай та дай відповідь», «Прочитай та обговори», «Відтворіть діалог за зразком», але тут відсутній елемент непередбачуваності. Вправ на реальну

взаємодію, стратегії відновлення комунікації, перехоплення репліки і под. не виявлено. Блок управління дискурсом *реалізований частково*, тому що підручник надає лише маркери на кшталт Expressing opinions / Agreeing / Disagreeing / Asking for opinion, але відсутні маркери зв'язності та немає навчання за моделлю «сприйняття – ідентифікація – репродукція – продукція».

Перейдемо до підручника Life Vision B1 (Oxford University Press) [16]. Секція Pronunciation, яка є прямим вираженням фонетичного контролю, присутня не в кожному уроці, але завжди має фонологічний об'єкт та аудіосупровід. Можна стверджувати, що фонетичний блок *реалізовано належним чином*, оскільки є пояснення правил та, що найбільш важливо, відпрацювання звуків та моделей. Відпрацювання лексико-граматичного діапазону і точності *цілком реалізовано*, оскільки у підручнику запроваджена система, яка пов'язує тематично лексику, граматику та відпрацювання говоріння. Нові слова та фрази є безпосередньо матеріалом для усних завдань та не залишаються у пасивному словнику учнів. Інтерактивну комунікацію також *повністю реалізовано*, тому що кожен урок говоріння побудований за схемою: приклад взаємодії – ідентифікація фраз – стратегія вживання – робота у парах/групах – рефлексія (peer feedback). Саме така схема дозволяє організувати максимальну взаємодію між учнями. Відпрацювання навичок управління дискурсом також *реалізовано*, на кожному уроці говоріння надається надається Phrasebook (довідник з фразами), за допомогою яких учні тренують організацію та структурування мовлення. Схема тренування така: сприйняття на слух – розпізнавання – використання на практиці.

Gateway to the World B1 (видавництво Macmillan, 2021) є ще одним підручником, рекомендованим МОН [33]. Фонетичний контроль *реалізовано частково*. У всьому підручнику виявлено лише декілька блоків на тренування вимови, але вони не передбачають повноцінної роботи над вимовою та інтонацією. Тренування лексико-граматичних навичок *цілком реалізовано*, лексика та граматика подаються тематично. Вправи Use it... don't lose it!

інтегрують лексику/граматику в комунікативний контекст. Блок інтерактивної комунікації *реалізовано повністю*. Розділ Developing speaking у кожному уроці реалізовано за схемою: прослуховування аудіо – розбір виразів у Speaking Bank – блок Practice makes perfect для продукції. Також присутні важливі завдання Information gap, які безпосередньо є форматом іспитів. Вправи для розвитку навичок управління дискурсом також безпосередньо *реалізовано*, оскільки підручник містить перелік функціональних фраз для конкретних ситуації у секціях Developing speaking, які потім опрацьовуються у комунікації.

Група Б. Підручники рівня B2 (профільний рівень)

Перейдемо до розгляду підручників профільного рівня, які орієнтовані на використання у спеціалізованих закладах середньої освіти. Підручник Л. Калініної та І. Самойлюкевич «Англійська мова: підручник для 11-го класу» (профільний рівень) [6] має всього 5 розділів, кожен з яких складається з 5 уроків. Структура уроків така: Go Ahead (warm up) – Reading – Language Track (Phonetics in Context + Word and Phrases in Context + Grammar in Context) – Communication Track (Speaking(Spoken Production/Spoken Interaction) + Listening + Writing. Наприкінці кожного розділу є уроки Developing Integrated Skills (передбачає розвиток безпосередньо комунікативних навичок) та Your Test Pack. Саме такий склад та, зокрема, розділ Communication Track, відрізняє підручник від вітчизняних аналогів. Фонетичний контроль *реалізовано частково*, хоча він охоплює близько 15 фонетичних об'єктів різних рівнів, аудіосупровід відсутній, а це є найважливішим елементом навчання фонетики. Щодо лексико-граматичного діапазону, підручник має таблиці у кожному уроці, які складаються з Word Bank (тематична лексика), Phrase Bank (словосполучення та фразові дієслова) та Communication Box (функціональні фрази). За допомогою цієї таблиці учень вже з початку починає інтегрувати подану лексику у мовленні та вже на етапі Speaking зобов'язаний вживати її у власному мовленні. Таким чином цей блок можна вважати *повністю реалізованим*, оскільки граматичні теми

тренуються також письмово та закріплюються на усному мовленні за допомогою комунікативних ситуації. Блок розвитку інтерактивної комунікації *реалізовано частково*, оскільки у кожному з 15 уроків є Useful Phrases, орієнтовані на тренування навички управління взаємодією та розділ Developing Integrated Skills включає в себе різні активності для взаємодії між студентами, але відсутні вкрай важливі завдання на information gap та repair strategies. Вправи для розвитку навичок управління дискурсом також *реалізовано частково*, хоча у підручнику присутні Useful Phrases, Communication Box, Phrase Bank та тренування фонетики, ці маркери подаються більше як опори, та не опрацьовуються за схемою «знайомство – ідентифікація – продукція».

Наступний підручник Л. Морської «Англійська мова 11» (профільний рівень) [12]. Фонетичний контроль у підручнику фактично *не реалізовано*, оскільки в ньому не міститься жодної секції, присвяченої фонетиці. Це найнижчий показник серед підручників рівня B2. Блок розвитку лексико-граматичного діапазону *реалізовано частково*, тому що подана у юнітах лексика опрацьовується у мовленні в неповному обсязі, а граматика фактично тренується лише у письмовому вигляді. Завдання на розвиток інтерактивної комунікації є в кожному юніті у різному вигляді: відповіді на питання, розігрування діалогів, опитування, описування картинок, рольова гра, але в той же Language Box з корисними фразами з'являється непослідовно, та відсутні завдання на information gap та repair strategies. Тож, цей блок *реалізовано частково*. Вправи на управління дискурсом також *реалізовано частково*, тому що відповідні маркери представлено лише у деяких юнітах та лише у секції Writing, тому орієнтується лише на письмо. Жодних дискурсивних маркерів для усного мовлення у секціях Speaking не виявлено.

Наступний підручник, обраний для аналізу, — Cambridge English Prepare! B2 Level 7 [18]. Важливим зауваженням є те, що цей підручник є офіційним матеріалом підготовки до B2 First for Schools, що підтверджується позначкою

“Official Cambridge Exam Preparation” на обкладинці та структурою завдань в цілому. Завдань на фонетику в підручнику не виявлено, тож фонетичний контроль у цьому підручнику *не реалізовано*. Аудіальна модель присутня системно, але цього замало для повноцінного навчання фонетичним аспектам. Лексико-граматичний аспект *цілком реалізовано*, оскільки нова лексика у кожному юніті послідовно активується у мовленні у розділі Speaking. Useful Language box містить тематичні словосполучення, що також вживаються у парних та групових завданнях. Граматика також не залишається у пасивному мовленні, тому що граматичні секції включають завдання на парні порівняння конструкцій. Загалом, підручник демонструє системний зв’язок нова одиниця – структуроване усне вживання. Навчання інтерактивної комунікації також *цілком реалізовано*, кожен юніт містить розділ Speaking з певною функційною темою, наприклад talking about yourself, generalizing, comparing photographs, collaborative task і т.п. Екзаменаційний розділ включає повноцінні завдання формату FCE, які розглядалися у попередньому розділі. Блок розвитку управління дискурсом *цілком реалізовано*, оскільки у кожній секції Speaking присутні рамки Prepare to speak, у яких перелічено системні маркери усного мовлення, класифікованих за функцією. Схема тренування така: ідентифікація у мовленні – усвідомлення функції – продукція.

Останній підручник – Focus 4 B2 [29] – єдиний з переліку підручник, що реалізує усі 4 блоки. Кожен з 8 юнітів містить Pronunciation Focus з конкретними фонологічними об’єктами, IPA-позначеннями та завданнями типу listen and repeat. Таким чином, фонетичний контроль вважаємо *цілком реалізованим*. Розвиток лексико-граматичного діапазону є також *повністю реалізованим*, оскільки зв’язок між лексикою та граматикую та Speaking є найбільш системних. Учні вживають вивчені слова та конструкції того самого або наступного уроку. Блок інтерактивної комунікації також *реалізовано повністю та системно*, тому що підручник презентує різноманітні функційні теми (describing

photo/speculating, organizing a place to live, talking about a problem, repair strategies, giving presentation). Схема вже звична для нас: сприймання – розпізнавання – продукція. Та, нарешті, реалізація вправ на тренування управління дискурсом також є *повною та системною*, тому що кожний розділ Speaking містить Speaking Focus, який є повноцінною збіркою усіх необхідних дискурсивних маркерів для організації мовлення. Схема тренування така сама: ідентифікація – заповнення – продукція.

Отже, маємо зведену таблицю Б.5 у додатку Б порівняльного аналізу за критеріями сформованості комунікативної компетенції.

Проведений лінгводидактичний аналіз виявив певні системні закономірності, які визначають напрямки розробки комплексу вправ. По-перше, фонетичний контроль залишається прогалиною навіть у детально розроблених підручниках. Тенденція представлена у таблиці 2.5 підтверджує, що фонетичний блок залишається методично недооціненим у більшості чинних підручників і потребує цілеспрямованої компенсації. По-друге, механізм активації лексики та граматики в усному мовленні відрізняється між вітчизняними підручниками та підручниками зарубіжного видання. У зарубіжних підручниках новий матеріал органічно переходить у говоріння, натомість у вітчизняних зв'язок між лексико-граматичним блоком та говорінням або відсутній, або реалізований лише через дискусійні питання. По-третє, інтерактивна комунікація та управління дискурсом розмежовують 4 підручники як методично грамотні. Усі підручники зарубіжних видань реалізують ці критерії на високому рівні завдяки аудіомоделям, information gap, phrasebook/speaking bank з дискурсивними маркерами та схемі «сприйняття – ідентифікація – продукція». По-четверте, єдиний підручник, що є сильним за всіма 4 критеріями, — це Focus 4. Це означає, що жоден з розглянутих підручників, крім Focus 4, не забезпечує комплексної підготовки до усного мовлення. Виявлені недоліки визначають пріоритети розробки комплексу вправ:

цей комплекс має компенсувати дефіцити у блоках, зокрема фонетики та інтерактивної взаємодії.

2.3. Розробка оцінювальних рубрик для усного мовлення на рівнях B1 та B2

Лінгводидактичний аналіз, виконаний у підрозділі 2.2, виявив закономірну невідповідність між змістом підручників та вимогами міжнародних іспитів. Більша кількість підручників, зокрема українських видань, не реалізують фонетичний контроль як самостійний об'єкт навчання, обмежують розвиток інтерактивної комунікації форматом «запитай та дай відповідь» без певного елементу непередбачуваності ходу комунікації, не забезпечують тренування дискурсивних маркерів належним чином і под.

Щоб цілеспрямовано усувати усі виявлені дефекти необхідно розробити чіткий вимірювальний інструмент – аналітичні рубрики оцінювання. Рубрики – це певний інструмент, який використовується для інтерпретації та оцінювання робіт студентів за критеріями та стандартами. На відміну від звичайної оцінки, аналітична рубрика оцінює кожен аспект мовлення прозоро, тобто вчитель чітко бачить, у якому блоці учень має переваги, а де є прогалини, а учень, своєю чергою, розуміє, що саме так як покращити.

Рубрики розроблено відповідно до чотирьох блоків, які виокремлено у попередніх підрозділах:

1. Фонетичний блок – вимова звуків, інтонація, наголос.
2. Лексико-граматичний блок – діапазон і точність лексики та правильність граматичних структур.
3. Аспект інтерактивної комунікації – ініціювання та підтримка взаємодії, repair strategies.
4. Аспект управління дискурсом – зв'язність мовлення, використання дискурсивних маркерів, аргументація.

Для кожного блоку визначено три рівні: мінімальний (Low), середній (Average), високий (High). Рубрики розроблено тільки для рівнів B1 та B2, оскільки саме ці рівні є центром нашого дослідження.

Рівень B1:

Блок 1. Фонетичний

- High: Вимова зрозуміла і послідовна. Більшість звуків рівня B1 відтворюється правильно, включно з проблемними. Словесний наголос переважно правильний. Базові інтонації моделі питальних і стверджувальних речень природні. Акцент не заважає розумінню.
- Average: Вимова загалом зрозуміла, хоча присутній вплив рідної мови. Окремі звуки відтворюються неточно та трапляються помилки під час наголошення слів. В інтонації також є помилки, але комунікативні наміри передані. Розуміння зберігається.
- Low: Вимова є незрозумілою, співрозмовник має докладати зусиль для розуміння. Присутні систематичні помилки у вимові звуків, наголосі та інтонації. Відчутний сильний вплив рідної мови, який ускладнює сприйняття.

Блок 2. Лексико-граматичний

- High: Учень використовує достатній тематичний словниковий запас достатньо точно та доречно. Граматичні структури рівня B1 вживаються без помилок. Використання мови дозволяє повністю досягти комунікативної мети.
- Average: Словниковий запас достатній для спілкування, граматичні помилки трапляються, але не заважають розумінню. Є певний відсоток використання базових структур та пауз для пошуку слів. Досягнення комунікативної мети загалом відбувається.

- Low: Словниковий запас відчутно обмежений, трапляються часті граматичні помилки. Учень вдається до спрощення складних конструкцій та довгих пауз. Комунікативна мета досягається частково та зі складнощами.

Блок 3. Інтерактивна комунікація

- High: Учень вміє ініціювати та підтримувати розмову, реагувати на репліки партнера. Застосовує repair strategies, вміє уточнювати, перефразовувати. Не губиться при непередбачуваній репліці. Бере участь у взаємодії вільно та без страху.
- Average: Учень реагує на запитання, але рідко ініціює розмову самостійно. Іноді може губитися при непередбачуваних репліках. Використовує певні стратегії, але непослідовно.
- Low: Учень відповідає лише на прямі запитання та зазвичай короткими фразами чи окремими словами. Не ініціює розмови та не використовує стратегій. Якщо трапляється непередбачувана репліка, розмова переривається.

Блок 4. Управління дискурсом

- High: Учень будує логічно зв'язані висловлювання, вживає дискурсивні маркери рівня B1 природньо та доречно. Структура висловлювання чітка та зрозуміла: вступ, розвиток думки, завершення.
- Average: Учень використовує базові сполучники, але маркери зв'язності між реченнями вживаються непослідовно. Структура висловлювання є, але не у всіх випадках чітка.
- Low: Засоби зв'язності практично відсутні або вживаються помилково. Висловлювання складається з незв'язних речень. Будова думки незрозуміла.

Рівень B2:

Блок 1. Фонетичний

- **High:** Вимова зрозуміла і чітка протягом усього мовлення. Учень здатний відтворювати складні звукові пари, дифтонги, розрізняє довгі та короткі голосні. Словесний та фразовий наголос правильний. Інтонація різноманітна та функціональна. Темп природний.
- **Average:** Вимова загалом зрозуміла, більшість звуків коректні, хоча є помилки в окремих зонах. Наголос переважно правильний та інтонація проста. Темп може бути нерівномірним.
- **Low:** Помилки трапляються часто та впливають на розуміння. Наголос нестабільний, інтонація монотонна та неприродна. Мовлення може бути складним для розуміння.

Блок 2. Лексико-граматичний

- **High:** Учень показує широкий та точний лексичний діапазон, а саме ідіоми, колокації, тематична лексика. Граматичні структури різноманітні та складні. Помилки поодинокі та не впливають на розуміння.
- **Average:** Лексичний запас достатній для вираження складних думок, але можуть траплятися неточності у виборі слів. Граматика відповідає рівню B2, але з помилками у складних структурах. Помилки не заважають розумінню.
- **Low:** Лексика переважно рівня B1. Граматика обмежується простими структурами та трапляються часті помилки. Може ускладнюватися сприйняття, якщо учень вдається до надмірної самокорекції.

Блок 3. Інтерактивна комунікація

- High: Учень достатньо впевнено ініціює, підтримує та завершує розмову, реагує на неочікувані репліки використовуючи увесь арсенал стратегій. Має вміння перефразовувати почуте та будувати репліку на основі слів партнера.
- Average: Учень реагує на репліки, але не часто ініціює розмову, переважно дає відповідь на питання. Використовує стратегії, але обмежено. Активне слухання проявляється частково.
- Low: Учень відповідає на питання, але не ініціює та не продовжує взаємодію. Практично відсутні будь-які стратегії у мовленні. При непередбачуваній репліці сповільнюється або взагалі спиняється.

Блок 4. Управління дискурсом

- High: Учень вміє будувати розгорнуті висловлювання зі вступом, розвитком та висновком. Системно вживає складні дискурсивні маркери та в діалозі природньо переходить між темами, легко підтримує розмову.
- Average: Учень використовує переважно прості маркери зв'язності. Структура висловлювання є, але не завжди повна. Аргументація переважно поверхнева.
- Low: Дискурсивні маркери обмежені та висловлювання неструктуроване. Перехід між думками різкий та нелогічний.

Отже, маємо певну схему ключових відмінностей, яка розглянута у таблиці Б.7 (Додаток Б). З огляду на викладене, розроблені рубрики виконують декілька функцій в системі навчання. По-перше, вони слугують прозорим та об'єктивним інструментом різного виду оцінювання усного мовлення для вчителів. По-друге, це чітка схема для учня, в якій він має вбачати ціль рівня High. Структура рубрик покриває всі чотири блоки та слугує методологічною основою для розробки комплексу вправ.

РОЗДІЛ 3.

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

3.1. Концепція, технологічне рішення та структура електронного посібника

Доступ до посібника за адресою: <https://sites.google.com/view/readytospeak>

Результати теоретичного аналізу та практичного дослідження, які здійснено у попередніх розділах, показали певні прогалини у системній та комплексній підготовці учнів до усного мовлення відповідно до вимог міжнародних іспитів з англійською мови. Ці прогалини визначили необхідність розробки спеціалізованого ресурсу, який зміг би компенсувати ці дефіцити.

Таким ресурсом став електронний посібник з формування комунікативної компетенції при підготовці до іспитів з англійської мови, який є реалізованим у вигляді веб-сайту. Нами обрано саме такий формат, оскільки, по-перше, електронний посібник дозволяє і вчителям, і студентам самостійно обирати тему, рівень володіння мовою та конкретний блок навичок відповідно до потреб, що не вимагає слідувати чітко за змістом, хоча і рекомендується. По-друге, веб-формат не потребує встановлення додаткового програмного забезпечення і є доступним з будь-якого пристрою, який має браузер та вихід в мережу «Інтернет».

Концепт самого посібника зумовлюється принципами, виявленими в ході аналізу підручників, зокрема зарубіжних видань, які методично є найбільш ефективними. Принцип прогресивності означає, що кожен блок опрацьовується за схемою: «сприйняття – ідентифікація – репродукція – продукція». Тобто, учень спочатку зустрічає мовний матеріал у природному контексті, потім ідентифікує його серед певного матеріалу, після цього відтворює у контрольованих умовах та, врешті-решт, здійснює вільне самостійне висловлювання за допомогою опрацьованих конструкцій. Ця схема відповідає принципу «від рецепції до

продукції», про який згадується також у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти та демонструється у таких підручниках, як Focus та Life Vision.

Принцип інтеграції передбачає, що лексичний та граматичний матеріал, який вводився у першому блоці, є безпосереднім матеріалом для наступних блоків. Завдяки цьому принципу нові мовні одиниці не залишається у пасивному запасі, а безпосередньо практикуються в усному мовленні.

Принцип автентичності зумовлює тематику вправ, функціональну мову та формати завдань, які відповідають реальним міжнародним іспитам. Лексика та функціональні фрази ґрунтуються на вимогах та специфікаціях до цих іспитів та формати завдань відповідають структурі PEIC, PET, FCE та IELTS Speaking.

Цільова аудиторія посібника — учні 10-11 класів загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл та також вчителі, які готують учнів на рівнях B1 та B2. Посібник розрахований на використання як у класі, так і для самостійної підготовки.

Для реалізації технічної складової посібника нами обрано конструктор сайтів та сервіс хостингу від компанії Google – Google Sites. Вибір цієї платформи зумовлений комплексом педагогічних, технічних та організаційних міркувань.

З педагогічної точки зору, ключовою перевагою конструктора сайтів Google Sites є можливість вбудовування мультимедійних елементів, зокрема аудіозаписів, безпосередньо до вправ. Це ж принципово важливим для фонетичного блоку вправ, оскільки аналіз підручників виявив, що відсутність аудіосупроводу є найбільш системним недоліком підручників українських видань. Вбудований контент дозволяє реалізувати повноцінну схему «сприйняття – ідентифікація», оскільки учень слухає автентичну модель вимови та виконує завдання на розпізнавання та відтворення наголосу та інтонації.

З технічної точки зору, платформа надає певні суттєві переваги. По-перше, посібник розміщено на серверах Google та доступний за публічним посиланням URL з будь-якого пристрою, а саме комп'ютера, планшета або

смартфона, без необхідності завантаження, встановлення та налаштування програмного забезпечення. По-друге, адаптивний дизайн реалізовано платформою автоматично, оскільки сторінки коректно відображаються на екранах різних розмірів. Та, по-третє, наповнення та, що найбільш важливе, оновлення контенту здійснюється через візуальний редактор, що значно спрощує роботу з посібником.

З організаційної точки зору, важливим є те, що Google Sites є безкоштовним сервісом у межах облікового запису Google та не потребує платного хостингу та технічного адміністрування. Ці фактори роблять посібник доступним для достатньо тривалого використання без додаткових витрат.

Структура включає шість функціональних розділів, представлених у навігаційній панелі веб-сайту. Навігаційна ієрархія посібника побудована за принципом послідовності: Тренувальний комплекс – Вибір рівня – Вибір теми – Вибір блоку навичок – Вправи. Навігація усього посібника реалізована через верхню панель Google Sites, що забезпечує прямий доступ до всіх розділів з будь-якої сторінки.

Рис. 3.1. Навігаційна панель

Головна сторінка виконує функцію входу та орієнтування: вона пропонує основну інформацію про посібник, а саме рівні, які охоплює матеріал посібнику, статистичні дані та блоки навичок. У розділі «Про посібник» ця інформація розписана більш детально.

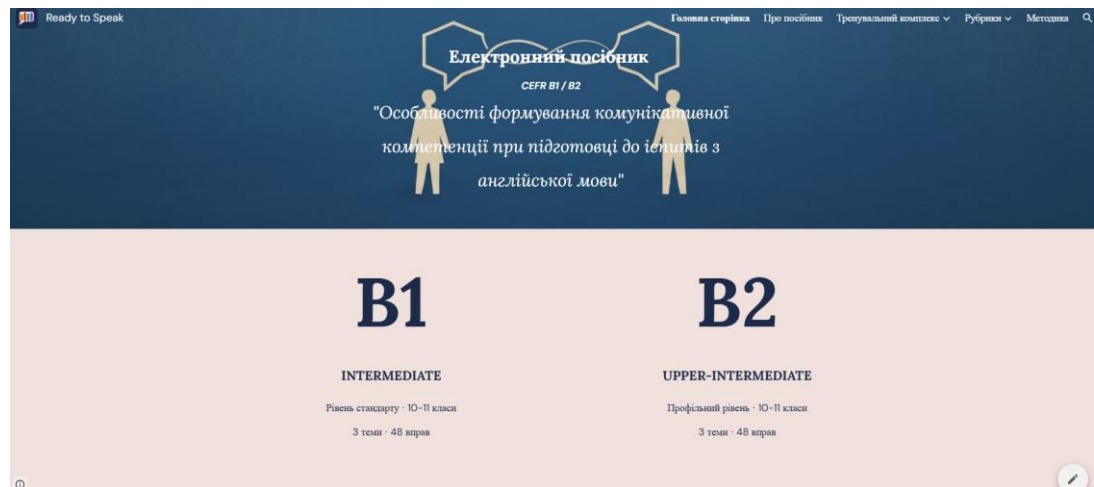

Рис. 3.2. Головна сторінка

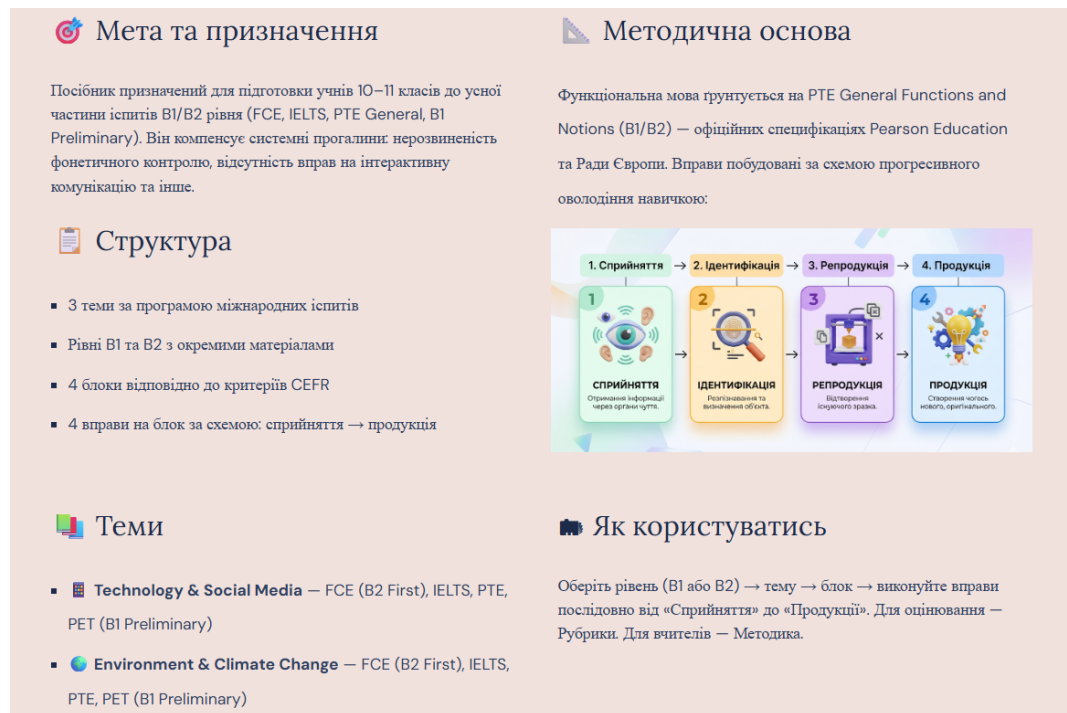

Рис. 3.3. Про посібник

Розділ вправ організований за трирівневою ієрархію, а саме тема, потім блок навичок, та власне вправи. Кожна тема відкривається переліком чотирьох блоків, а кожен блок — переліком чотирьох вправ із зазначенням етапу (сприйняття, ідентифікація, репродукція, продукція).

ТЕМА 1: TECHNOLOGY & SOCIAL MEDIA	
БЛОК 1 – ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ	▼
БЛОК 2 – ФОНЕТИЧНИЙ	▼
БЛОК 3 – ІНТЕРАКТИВНА КОМУНІКАЦІЯ	▼
БЛОК 4 – УПРАВЛІННЯ ДИСКУРСОМ	▼
ANSWER KEYS	▼

Рис. 3.4. Вибір блоку з вправами

Розділ рубрик містить аналітичні рубрики B1 та B2 з трьома рівнями виконання (High, Average, Low), виділені різними кольорами, що забезпечує швидке візуальне орієнтування.

Аналітичні рубрики оцінювання усного мовлення

Інструмент для поточного та підсумкового оцінювання за чотирма блоками

 Інструкція з використання рубрик

Позначте рівень для кожного блоку: **High** — системно виконано; **Average** — частково; **Low** — потребує роботи. Рубрики можна використовувати для самооцінки учнем після продуктивних вправ або для оцінювання вчителем під час говоріння.

Оберіть рівень володіння англійською мовою

B2

B1

Рис. 3.5. Рубрики

Розділ методики адресований вчителю та учню та містить рекомендації щодо інтеграції посібника у навчальний процес, орієнтовний часовий план, поради щодо використання тощо.

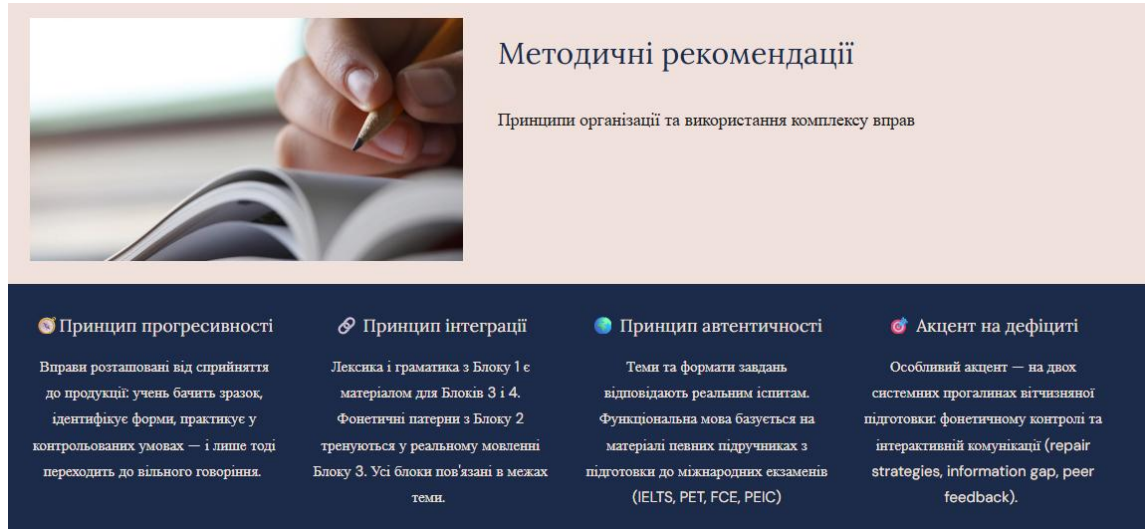

Рис. 3.6. Методичні рекомендації

Як зазначалося вище, аудіосупровід є ключовим інтерактивним елементом посібника та реалізований у вправах фонетичного блоку. Аудіоматеріал вбудовано безпосередньо на сторінки через інструменти Google Sites, що дозволяє відтворювати їх без переходу на зовнішні ресурси.

Таким чином, технологічне рішення на базі Google Sites поєднує доступність, функціональність та методичну повноцінність, забезпечуючи реалізацію всіх педагогічних вимог, сформульованих у концепції посібника.

3.2. Методичне наповнення посібника та рекомендації щодо використання в освітньому процесі

Центральним компонентом посібника є комплекс вправ, розроблений спеціально для формування комунікативної компетенції відповідно до вимог міжнародних іспитів. Комплекс складається з 96 вправ, які організовані за такою ієрархією: 2 рівні (B1 та B2) – 3 теми (Technology, Environment, Education) – 4 блоки навичок (лексико-граматичний, фонетичний, інтерактивна комунікація,

управління дискурсом) – 4 вправи (сприйняття, ідентифікація, репродукція, продукція). Таким чином, у межах кожної теми на кожному рівні учень отримує повноцінний цикл тренувань з усіх чотирьох компонентів усного мовлення.

Функціональний мовний матеріал комплексу базується на підручниках для підготовки до міжнародних іспитів, наприклад Cambridge Complete First (B2), Cambridge Complete PET (B1) [24], Collins Speaking for IELTS [31], 15 Days' Practice for IELTS Speaking [37] та Pearson Speakout (B1&B2) [21, 22]. Саме ці видання слугували джерелом функціональних фраз, типових форматів завдань та моделей усного мовлення, характерних для рівнів B1 та B2. Така прив'язка до авторитетних навчальних матеріалів відрізняє комплекс від довільних наборів «корисних фраз та виразів» і забезпечує відповідність навчальних матеріалів реальним вимогам до іспитів.

Вибір тем зумовлений аналізом тематики усних частин міжнародних іспитів. Усі три теми є наскрізними для B1 Preliminary та B2 First (Cambridge), IELTS та PEIC General.

Тема 1 “Technology and Social Media” є однією з найбільш популярних у сучасних іспитах. В усних частинах іспитів часто пропонують collaborative task на цю тему, наприклад, обговорення переваг і ризиків цифрових технологій. Тема фонетично насичена складеними іменниками та дозволяє відпрацювати наголос у комбінаціях. Лексично тема охоплює широкий спектр функцій: expressing opinion, agreeing/disagreeing, expressing interest, asking for clarification. Тема 2 “Environment and Climate Change” присутня в усіх проаналізованих іспитах. Ця тема вимагає від учнів вміння вживати модальні дієслова, умовні речення та дискурсивні маркери різного виду. Тема особливо підходить для тренування володіння дискурсом. Фонетично вона також надає багато матеріалу для роботи з наголосом у словах та практики читання статистичних даних вголос. Тема 3 “Education and Future Career” так само, як і попередні дві теми є наскрізною для всіх іспитів. Тема природньо активує конструкції майбутнього часу, вираження

намірів та переваг та питальну інтонацію в контексті співбесіди, що є ключовим об'єктом фонетичного блоку.

Крім того, всі три теми відповідають чинній навчальній програмі 10-11 класу, що забезпечує органічну інтеграцію посібника у процес шкільної освіти та не передбачає введення повністю незнайомого матеріалу для учнів. Хоча теми є однаковими для обох рівнів посібника, завдання суттєво відрізняються за складністю.

Кожен з чотирьох блоків навичок включає чотири вправи, побудовані за незмінною схемою прогресивного оволодіння навичками. Вправа 1 тренує сприйняття, оскільки учень зустрічає мовний матеріал у природному контексті, а саме автентичному чи напіваавтентичному діалозі, уривку тексту і под. Мета вправи – перехід від незнання до впізнавання. Вправа 2 спрямована на ідентифікацію, за допомогою якої учень класифікує, зіставляє та аналізує форму та функцію мовних одиниці. Метою є усвідомлення функціонального значення мовного явища. Вправа 3 відтворює репродукцію, тому що учень вживає цільовий матеріал у контрольованих умовах (це стандартні завдання на заповнення пропусків, трансформацію речень, відтворення діалогу тощо). Мета – відпрацювати точність та запам'ятати форму. Остання вправа 4 це продукція, за якої учень здійснює усне висловлювання у вигляді монологу, рольової гри, аргументованого виступу, дискусії і под. Метою є перехід від спонтанного до продуктивного мовлення.

Перейдемо до характеристики блоків вправ. Перший блок – лексико-граматичний. Вправи цього блоку формують набір лексичних одиниць та граматичні структури відповідно до вимог. Лексика добирається відповідно до вимог іспитів та охоплює також словосполучення, фразові дієслова та функціональні фрази. Формат завдань готує учнів до реального екзаменаційного завдання та фокусує увагу на граматичних трансформаціях. Другий блок – фонетичний, є найбільш інноваційним компонентом комплексу, оскільки саме

практики фонетичних умінь виявлено найменше всього під час аналізу підручників. У вправах 1-2 учні розпізнають та ідентифікують фонетичні явища, в той час як у вправах 3-4 переходять до репродукції та продукції, оскільки тренують природну інтонацію та наголоси. Третій блок – інтерактивна комунікація, в якому вправи розвивають навички, які є систематично відсутніми у підручниках: стратегії спілкування, ввічливе непогодження, підтвердження розуміння, запрошення до згоди тощо. Вправи 1-2 формують впізнавання та класифікацію стратегій на прикладі живих діалогів, а вправи 3-4 це здебільшого рольові ігри з інформаційними прогалинами та колаборативними завданнями. Четвертий блок – управління дискурсом, вправи якого навчають будувати структуроване зв'язне висловлювання. Вправи побудовані за схемою, яка вже згадувалася раніше: вправи 1 та 2 – пошук та класифікація маркерів, вправа 3 – реконструкція власного висловлювання, та вправа 4 – створення свого структурованого монологу за вимогами до дискурсивної організації.

Комплекс вправ пов'язаний з аналітичними рубриками оцінювання, утворюючи єдину методичну систему. Виконавши вправу, учень може зіставити власне мовлення з дескрипторами рівнів. Така організація навчального процесу також реалізує принцип «Оцінювання для навчання», оскільки учень знає від самого початку, що саме та на якому рівні він має вміти – цілі навчання прозорі. Рубрики слугують так званою дорожньою картою прогресу.

Для вчителя рубрики забезпечують об'єктивність оцінювання і стандартизацію, оскільки вчитель чітко фіксує конкретні спостереження за певними параметрами. Це є важливими при підготовці до іспитів, тому що учень потрапляє на екзамен вже знайомим з критеріями оцінювання.

Рекомендації для вчителя:

- Вправи кожного блоку рекомендується виконувати послідовно – від 1 до 4. Пропуск початкових етапів позбавляє учнів контекстуального підґрунтя. Однак у разі повторного проходження

теми або за наявності попередніх знань можливий початок з вправ 3 або 4.

- Посібник містить окремі матеріали для рівнів B1 та B2, що дозволяє організувати диференційоване навчання для учнів різних рівнів в одному класі.
- Після виконання вправи 4 кожного блоку рекомендується проводити оцінювання за аналітичною рубрикою. Найбільш ефективним є формат взаємооцінювання (учні оцінюють один одного).
- Один блок розрахований приблизно на 45 хвилин уроку або на 30 хвилин самостійної роботи. Рекомендована інтенсивність при підготовці до іспитів: 1 тема – 1 тиждень (3-4 уроки).
- Посібник не замінює основного підручника, а компенсує його недоліки, отже посібник краще використовувати для систематичного тренування компонентів усного мовлення.
- Вправи типу «Продукція» рекомендується записувати на відео або аудіо для подальшого аналізу. Порівняння записів зроблених на початку та вкінці опрацювання теми є ефективним засобом демонстрації прогресу.

Рекомендації для учня:

- Посібник розрахований і на самостійне використання. Рекомендований алгоритм роботи з одним блоком: виконати вправи 1-3 самостійно – записати власне виконання вправи 4 – прослухати запис та оцінити себе за рубриками.
- Фонетичні вправи рекомендується виконувати вголос обов'язково, навіть під час самостійного навчання. Наголос та інтонація формуються виключно через багаторазове усне відтворення.

Ефективна техніка shadowing, за якої учень слухає аудіозапис і намагається відтворювати мовлення одночасно, максимально наслідуючи ритм, темп та інтонацію.

- В інтерактивних вправах рекомендується свідомо вживати стратегії навіть тоді, коли в цьому немає потреби, з метою автоматизації навички. Фрази на кшталт «Could you repeat, please?» або «What do you mean exactly?» мають стати природними реакціями у живому мовленні.
- Після кожної вправи типу «Продукція» учень може звернутися до рубрик та оцінити власне мовлення за трьома рівнями. Важливо оцінювати себе чесно та конкретно. Регулярна самооцінка розвиває здатність самостійно визначати власні прогреси та пріоритети підготовки.

З метою перевірки ефективності розробленого посібника та його змісту було проведено його пілотну апробацію. У дослідженні взяли участь учні з рівнями B1 та B2. Проведення апробації мало на меті простежити динаміку рівня сформованості комунікативної компетенції після роботи з посібником.

Апробація складалася з трьох етапів та проводилася за методикою ТТТ (Test-Teach-Test). Тести наведено у таблиці В.1 у додатку В. Перший етап – виконання усного передтесту, який оцінювався за чотирма компонентами: лексико-граматичним, фонетичним, інтерактивним та дискурсивним, рівень виконання переводився в бали (Low – 1, Average – 2, High - 3). Другий етап – опрацювання вправ за чотирифазною логікою. Третій етап – проведення післятесту за таким же форматом як і передтест, тільки зі зміщеною тематикою. Індивідуальні результати учнів подано у таблиці В.2 (Додаток В).

Як засвідчили результати, усі учасники пілотної роботи покращили свій загальний показник: приріст становив по 3 бали в кожного. Динаміку за компонентами наведено у таблиці В.3 (Додаток В). Найвиразніше зросли

показники лексико-граматичного та дискурсивного компонентів (у середньому на 1 бал), а також фонетичного (на 0,67), тобто саме тих складових, що традиційно є проблемними і на компенсацію яких орієнтований посібник. Менший приріст інтерактивного компонента (на 0,33) пояснюється вищим стартовим рівнем учнів за цим показником. Результати опитування студентів представлено у додатку В.

Отже, у межах пілотної вибірки спостерігається стійка позитивна динаміка рівня сформованості комунікативної компетенції після роботи з електронним посібником. З огляду на невеликий обсяг вибірки отримані результати слід розглядати як такі, що показують потенціал посібника і дають перспективу на подальше вивчення ефективності розробленого посібника та поглиблення дослідження теми. Додатковим свідченням є результат анкетування учнів (Додаток В).

Розроблений посібник є моделлю методичного підходу до формування комунікативної компетенції. Його структура показує що підготовка до усного мовлення – це системний процес, що охоплює фонетику, граматику та лексику, стратегії взаємодії та дискурсивну організацію. Саме через втрату одного із компонентів учні можуть відчувати невпевненість та мати серйозні проблеми під час усної частини іспиту.

Перспективами подальшого розвитку є додавання інтерактивних форм самоперевірки для блоків, розширення тематик та рівневого діапазону, а також інтеграції посібника з Google Classroom для домашніх завдань та відстеження прогресу учнів. Ці можливості виходять за межі поточного дослідження, проте можуть бути реалізовані засобами цієї ж платформи.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було спрямованим на розробку електронного посібника з вправами для формування комунікативної компетенції при підготовці до іспитів з англійської мови. З огляду на усю роботу можна ствердити, що поставлену мету досягнуто, а визначені завдання виконано у повному обсязі.

По-перше, з'ясовано обсяг і структуру поняття «комунікативна компетенція». Встановлено, що в сучасній методиці навчання іноземним мовам вміння говорити виходить за межі відтворення вивченого матеріалу й сприймається як комплексне утворення. Воно інтегрує комунікативні навички з когнітивними та соціальними вміннями мовця. Доведено, що в контексті підготовки до іспитів, ефективне формування комунікативних навичок потребує цілеспрямованого розвитку кожного з її структурних компонентів, оскільки усне мовлення на таких іспитах зазвичай оцінюється за чіткими критеріями.

По-друге, досліджено етапи формування комунікативної компетенції. Обґрунтовано, що цей процес має структуру, яка складається з двох рівнів: методична послідовність опанування комунікативних вмінь з внутрішніми психолінгвістичними операціями. Показано, що формування цих навичок має бути спрямованим не лише на правильність мовлення, але й на розвиток швидкості та якості породження мовлення.

По-третє, проаналізовано вимоги та критерії оцінювання рівня сформованості комунікативної компетенції відповідно до школи CEFR. Встановлено, що CEFR пропонує чітку систему критеріїв, яка побудована на дескрипторах та забезпечує об'єктивність оцінювання. Виявлено певну відмінність між B1 та B2 рівнями, а саме на B1 більше орієнтується на базові навички, в той час як на рівні B2 мовець має керувати розмовою, брати участь у дискусіях та бути проактивним.

По-четверте, описано когнітивні механізми, що лежать в основі формування іншомовної комунікативної компетенції. На основі синтезу комунікативного продукування В. Левелта та класифікації механізмів С. Ніколаєвої доведено, що когнітивна здатність до комунікації залежить від роботи всіх компонентів системи та проблеми хоча б в одному руйнують увесь процес. Успішність формування компетенції визначається здатністю мовця здійснювати планування повідомлення та відбір мовних одиниць як на свідомому, так і на підсвідомому рівнях.

По-п'яте, зіставлено вимоги міжнародних стандартів екзаменів до оцінювання усного мовлення. Виявлено, що всі вони оцінюють одні і ті самі базові складові усного мовлення, на рівні B1 пріоритет надається комунікативній ефективності, а на рівні B2 – граматичній гнучкості та якості аргументації. На основі узагальнених спільних критеріїв виокремлено чотири блоки тренування усного мовлення – лексико-граматичний, фонетичний, інтерактивної комунікації та управління дискурсом. Вони стали основою оцінювальних рубрик і комплексу вправ.

По-шосте, проведено лінгводидактичний аналіз чинних шкільних підручників з іноземної мови рівнів B1 та B2. Аналіз виявив певний дисбаланс, оскільки зарубіжні видання переважно реалізують усі чотири критерії, тоді як вітчизняні підручники мають системні дефіцити насамперед у фонетичному та інтерактивному блоках. Саме такі висновки пріоритет розробленого комплексу.

По-сьоме, розроблено аналітичні оцінювальні рубрики для усного мовлення на рівнях B1 та B2. Рубрики охоплюють усі чотири блоки, описують три рівні виконання і виконують такі функції: слугують прозорим та об'єктивним інструментом оцінювання для вчителя й водночас орієнтиром для учнів.

По-восьме, розроблено та обґрунтовано концепцію, технологічне рішення та структуру електронного посібника. Посібник реалізовано на платформі Google Sites, оскільки вона поєднує доступність, функціональність і методичну

повноцінність. Структуру посібника побудовано з декількох розділів, а саме тренувальний комплекс, оцінювальні рубрики, методичні рекомендації тощо.

По-дев'яте, розроблено методичне наповнення посібника та сформульовано рекомендації щодо його використання. Комплекс вправ охоплює три актуальні теми на двох рівнях і структурований за чотирма блоками з чотирифазною логікою, що в сумі складає 96 вправ. Функціональним підґрунтям вправ слугували специфікації Ради Європи. Сформульовано методичні рекомендації для вчителів та учнів. Також проведено пілотну апробацію, яка показала в цілому позитивну динаміку рівня знань учнів після проходження вправ.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні підходів до формування комунікативної компетенції за допомогою поєднання методичної моделі з психолінгвістичними та когнітивними напрямками та в підтвердженні чотириблокової структури комунікативної підготовки. Практичне значення роботи полягає у готовності електронного посібника до впровадження в систему шкільної освіти та його придатністю для самостійної роботи учнів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в додаванні інтерактивних форм самоперевірки до кожного блоку, розширенні тематики та рівнів посібника і т.п. Таким чином, проведено дослідження несе важливу практичну та теоретичну цінність у сучасну науку викладання та методику навчання іноземним мовам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Сутність поняття «соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 1 – 4.
2. Буренко В. М. Англійська мова (11-й рік навчання, рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти (рівень стандарту). Х : Ранок, 2019. 208 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Гуменюк Г. В. Аналіз властивостей пам'яті та їх специфіки: системний підхід. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2011. (14). С. 176 – 185.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. К : Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В. Англійська мова (11-й рік навчання, профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. К : Генеза, 2019. 208 с.
7. Карпюк О. Д. Англійська мова (11-й рік навчання) (English (the 11th year of studies)) : 11 кл. закл. загал. серед. освіти (рівень стандарту). Тернопіль : Астон, 2019. 256 с.
8. Лейко С. В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 128 – 135.
9. Мамчур Л. І. Комунікативна компетентність особистості: її роль і значення в успішному спілкуванні. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2006. Вип. 2. С. 203 – 209.

10. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : Підручник / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К : Ленвіт, 2013. 590 с.
11. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник . Вид. 2-е, випр. і переробл. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К : Ленвіт, 2002. 328 с.
12. Морська Л. І. Англійська мова (11-й рік навчання, профільний рівень) (English (the 11th year of studies)) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. Тернопіль : Астон, 2019. 256 с.
13. Саєнко Н. Вдосконалення механізмів пам'яті в процесі вивчення іноземних мов. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 97 – 103.
14. B1 Preliminary (PET). Exam format. Cambridge University Press & Assessment. URL: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/qualifications/preliminary/format/> (дата звернення: 02.05.2026).
15. B2 First (FCE). Exam format. Cambridge University Press & Assessment. URL: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/qualifications/first/format/> (дата звернення: 04.05.2026).
16. Bowell J., Kelly P. Life Vision B1 : Student's Book. Oxford : Oxford University Press, 2021. 164 p.
17. Brook-Hart G. Complete First : Student's Book with Answers. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2021. 212 p.
18. Cambridge English Prepare! Level 7 (B2) : Student's Book. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 152 p.
19. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*. 1980. Vol. 1. № 1. P. 1–47.

20. CEFR: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe. Cambridge: Cambridge University Press. 2001.
21. Clare A., Wilson J. J. Speakout : Student's Book (B1). 3rd ed. Harlow : Pearson Education, 2022. 170 p.
22. Clare A., Wilson J. J. Speakout : Student's Book (B2). 3rd ed. Harlow : Pearson Education, 2022. 179 p.
23. Evans V., Dooley J. FCE Listening & Speaking Skills 2 : Student's Book. Newbury : Express Publishing, 2008. 89 p.
24. Heyderman E., May P. Complete PET : Student's Book with Answers. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 241 p.
25. IELTS Speaking Band Descriptors (public version). IELTS. URL: <https://ielts.org/cdn/ielts-guides/ielts-speaking-band-descriptors.pdf> (дата звернення: 09.05.2026).
26. IELTS Speaking: Key Assessment Criteria. IELTS. URL: <https://ielts.org/cdn/ielts-guides/ielts-speaking-key-assessment-criteria.pdf> (дата звернення: 09.05.2026).
27. International Certificate (PBT) Score Guide. URL: <https://drive.google.com/file/d/1zze8qPVMYe9YYzel38El2gVcAwGk4634/view> (дата звернення: 10.05.2026).
28. Jae-KeunLee, Hi-KyoungLee. Revisiting Communicative Competence in Korean EFL Education. *English Language & Literature Teaching*. 2002. Vol. 8. No. 2. P. 71 – 90.
29. Kay S., Jones V., Brayshaw D. Focus 4 : Student's Book. 2nd ed. Harlow : Pearson Education, 2020. 174 p.
30. Kim. Y. The best preparation for IELTS Speaking. Vietnam: Nexus Ltd. 2014. 316 p.
31. Kovacs K. Speaking for IELTS. London : Collins, 2011. 146 p.

32. Levelt W. J. M. Speaking: From Intention to Articulation. Cambridge, MA : MIT Press, 1989. 566 p.
33. Spencer D. Gateway to the World B1 : Student's Book. London : Macmillan Education, 2021. 152 p.
34. Turgunova F. M. The Significance of Speech in Teaching English. *Science and Innovation*. 2024. Vol 3(3). P 26 – 31.
35. Van Ek J. A., Trim J. L. M. Threshold 1990. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 192 p.
36. Van Ek J. A., Trim J. L. M. Vantage. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 196 p.
37. Wang Hong Xia. 15 Days' Practice for IELTS Speaking. Vietnam: Tổng hợp Tp. Hồ Chí Minh. 2013. 246 p.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 Компоненти комунікативної компетенції та їх характеристика

Компонент	Визначення	Ключові аспекти
Граматичний компонент	здатність створювати та розуміти правильні синтаксичні, лексичні та фонологічні форми мови	володіння граматичними, лексичними та фонологічними формами мови; лінгвістичний код мови
Соціолінгвістична компетенція	здатність належним чином використовувати мову у соціокультурних контекстах (тобто, це знання соціокультурних правил мови та дискурсу)	соціальний контекст, правила мовлення, які залежать від соціальних, прагматичних та культурних елементів
Стратегічна компетенція	здатність ефективно передавати інформацію слухачеві, включаючи здатність використовувати комунікаційні стратегії для вирішення проблем, що виникають у цьому процесі	вербальні та невербальні комунікаційні стратегії, які можуть бути задіяні для компенсації збоїв у комунікації через змінні продуктивності або через недостатню компетентність
Дискурсивна компетенція	здатність пов'язувати речення в фрагментах дискурсу та формувати змістовне ціле з серії висловлювань	когезія (способи, якими висловлювання пов'язані між собою, щоб створити єдиний письмовий/усний текст) та когерентність

		(безперервність та прогресія); міжрівневі зв'язки
--	--	---

Таблиця А.2 Структура комунікативної компетенції

Компонент	Субкомпоненти	Змістове наповнення
Лінгвістичний	• Лексичний, • граматичний, • семантичний, • фонологічний, • орфографічний, • орфоепічний	Знання мовних засобів: словниковий запас (ідіоми, стійкі вирази), граматичні правила (морфологія, синтаксис), значення слів, вимова (звуки, наголос, інтонація), правопис та читання вголос
Соціолінгвістичний	• Маркери стосунків, • правила ввічливості, • народна мудрість, • реєстри, • діалекти	Здатність добирати мовні засоби відповідно до соціального контексту: форми звертання, етикет, прислів'я, рівні формальності (офіційний / нейтральний / фамільярний), розпізнавання діалектів
Прагматичний	• Дискурсивний, • функціональний, • програмування мовлення	Уміння будувати зв'язні тексти (когезія, когерентність), виконувати комунікативні функції (запит, відмова, аргументація),

		володіти сценаріями спілкування (напр., покупка, знайомство)
--	--	--

Таблиця А.3 Загальні рівні володіння мовою за шкалою CEFR

Назва англійською	Опис	Позначка	Комунікативні можливості у мовленні (за глобальною шкалою)
Breakthrough	Інтродуктивний рівень	A1	Може розуміти і вживати побутові повсякденні вирази, а також елементарні речення, необхідні для задоволення конкретних потреб. Може відрекомендуватись або представити когось та може запитувати і відповідати на запитання про деталі особистого життя, наприклад, де він/вона живе; про людей, яких він/вона знає; про речі, які він/ вона має. Може взаємодіяти на простому рівні, якщо співрозмовник говорить повільно і чітко та готовий прийти на допомогу.
Waystage	Середній рівень / «виживання»	A2	Може розуміти ізольовані фрази та широко вживані вирази, необхідні для повсякденного спілкування у сферах особистого побуту,

			сімейного життя, здійснення покупок, місцевої географії, роботи. Може спілкуватись у простих і звичайних ситуаціях, де необхідний простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичні теми. Може описати простими мовними засобами вигляд його/її оточення, найближче середовище і все, що пов'язане зі сферою безпосередніх потреб.
Threshold	Рубіжний рівень	B1	Може розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення на теми, близькі і часто вживані на роботі, при навчанні, під час дозвілля тощо. Може вирішити більшість питань під час перебування або подорожі у країні, мова якої вивчається. Може просто і зв'язно висловитись на знайомі теми або теми особистих інтересів. Може описати досвід, події, сподівання, мрії та амбіції, навести стислі пояснення і докази щодо точок зору та планів.
Vantage	Просунутий рівень /	B2	Може розуміти основні ідеї тексту як на конкретну, так і на абстрактну

	«незалежний користувач»		тему, у тому числі й технічні (спеціалізовані) дискусії за своїм фахом. Може нормально спілкуватися з носіями мови з таким ступенем швидкості та спонтанності, який не завдає труднощів жодній із сторін. Може чітко, детально висловлюватись на широке коло тем, виражати свою думку з певної проблеми, наводячи різноманітні аргументи за і проти.
Effective Operational Proficiency	Ефективна операційна компетенція / Автономний рівень	C1	Може розуміти широкий спектр досить складних та об'ємних текстів і розпізнавати імпліцитне значення. Може висловлюватись швидко і спонтанно без помітних утруднень, пов'язаних з пошуком засобів вираження. Може ефективно і гнучко користуватись мовою у суспільному житті, навчанні та з професійними цілями. Може чітко, логічно, детально висловлюватись на складні теми, демонструючи свідоме володіння граматичними структурами, конекторами та зв'язними програмами висловлювання.

Mastery	Трім визначає цей рівень як «Глобальне володіння», а Уїлкінс – «глобальна, операційна компетенція»	C2	Може розуміти без утруднень практично все, що чує або читає. Може вилучити інформацію з різних усних чи письмових джерел, узагальнити її і зробити аргументований виклад у зв'язній формі. Може висловлюватись спонтанно, дуже швидко і точно, диференціюючи найтонші відтінки смислу у досить складних ситуаціях.
---------	--	----	--

Таблиця А.4 Якісні критерії оцінювання усного мовлення (рівень B1)

Критерії	Опис
Діапазон	Мовець має достатньо комунікативних засобів, а саме достатній словниковий запас, для того щоб висловитись із деяким ваганням та підбираючи слова на теми, що пов'язані з сім'єю, хобі, інтересами, роботою, подорожами та останніми подіями.
Правильність	Розсудливо і правильно використовує набір найчастіше вживаних зворотів та моделей, що асоціюються з найбільш передбачуваними ситуаціями.
Швидкість	Може висловлюватись зрозуміло, навіть якщо паузи для граматичного і лексичного планування та виправлення занадто очевидні, особливо під час довших відрізків непередбаченого мовлення.

Взаємодія	Може починати, підтримувати та закінчувати просту розмову сам-на-сам на знайомі теми або теми особистого інтересу. Може повторити частину сказаного кимсь, щоб забезпечити взаємне розуміння.
Зв'язність	Може з'єднувати серії коротких, простих дискретних елементів у зв'язний лінійний виклад думок.

Таблиця А.5 Якісні критерії оцінювання усного мовлення (рівень В2)

Критерії	Опис
Діапазон	Володіє мовою достатньо, для того щоб робити точні описання, виражати точки зору на найбільш загальні теми без надто помітних пошуків слів, і використовує з цією метою деякі складні комунікативні звороти.
Правильність	Володіє мовою достатньо, для того щоб робити точні описання, виражати точки зору на найбільш загальні теми без надто помітних пошуків слів, і використовує з цією метою деякі складні комунікативні звороти.
Швидкість	Може продукувати комунікативні відрізки у досить швидкому темпі, навіть за умови вагання під час пошуків структур або виразів. Помітно довгих пауз в його/її мовленні небагато.
Взаємодія	Може почати бесіду, висловлюватись у свою чергу належним чином та закінчувати бесіду, коли це потрібно, хоча не завжди може це зробити елегантно. Може підтримувати дискусію на знайомі теми, забезпечуючи розуміння, залучаючи інших до неї тощо.
Зв'язність	Може використовувати обмежене число схем зв'язку, щоб його висловлювання мало точний, зв'язний характер, навіть якщо у

	ньому трапляються деякі «перескакування» («стрибки») під час довгого говоріння.
--	---

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 Зіставлення дескрипторів усного мовлення на рівнях B1 та B2 екзамену PEIC

Критерій оцінювання	Level 2 (Рівень B1)	Level 3 (Рівень B2)
Плавність (Fluency)	Екзаменований може продовжувати висловлюватися зрозуміло, навіть якщо паузи для граматичного та лексичного планування та виправлення є дуже помітними, особливо в довших проміжках вільного вираження	Екзаменований може вимовляти фрагменти мови з досить рівним темпом, хоча може бути невпевненим під час пошуку шаблонів та виразів. Помітних довгих пауз мало.
Взаємодія (Interaction)	Екзаменований може розпочинати, підтримувати та закінчувати просту особисту розмову на теми, які є знайомими або такими, що викликають особистий інтерес. Учасник може повторити сказане кимось, щоб підтвердити взаємне розуміння.	Екзаменований може розпочати дискусію, взяти свою чергу, коли це доречно, та завершити розмову, коли, йому/їй це потрібно, хоча може не завжди робити це елегантно. Учасник може допомогти вести дискусію на знайому тему, підтверджуючи, що розуміє, та запрошуючи, інших до розмови.
Діапазон (Range)	Екзаменований володіє достатньою кількістю мови, щоб	Екзаменований володіє достатнім обсягом мовних

	виразити думку, має достатній словниковий запас, щоб висловлюватися з деякими ваганнями та умовними відступами на такі теми, як сім'я, хобі та інтереси, робота, подорожі та поточні події	знань, щоб мати змогу давати чіткі описи, висловлювати точки зору з більшості загальних тем без особливого помітного пошуку слів, використовуючи деякі складні форми речень
Точність (Accuracy)	Екзаменований досить точно використовує репертуар часто використовуваних «рутин» та шаблонів, пов'язаних з більш передбачуваними ситуаціями	Екзаменований демонструє відносно високий ступінь граматичного та лексичного контролю. Не робить помилок, які спричиняють непорозуміння, та може виправити більшість своїх помилок
Фонологічний контроль (Phonological control)	Вимова учасника чітко розбірлива, навіть якщо трапляється неправильна вимова	Учасник набув чіткої, природної вимови та інтонації

Таблиця Б.2 Критерії оцінювання усного мовлення в іспитах PET та FCE

Критерій оцінювання	PET (B1 Preliminary)	FCE (B2 First)
Grammar and Vocabulary	правильність і різноманітність	точність і діапазон граматичних структур і

(Граматика і лексика)	граматичних структур та лексики на рівні B1; здатність висловлюватися точно в межах засвоєного мовного матеріалу, вживати базові усталені вирази та словосполучення.	лексики; здатність вживати складні конструкції; лексична точність і різноманітність, вживання стійких словосполучень і фразеологізмів.
Discourse Management (Управління дискурсом)	здатність будувати зв'язні, логічно послідовні висловлювання; використання простих засобів зв'язності (first, then, because, so, but); уміння не лише відповідати на запитання, а й самостійно розвивати думку.	здатність будувати зв'язне, послідовне висловлювання; логічне розгортання теми; використання засобів когезії та когерентності (сполучники, дискурсивні маркери); вміння розпочинати, підтримувати й завершувати висловлювання.
Pronunciation (Вимова)	зрозумілість мовлення для носія мови; правильна вимова звуків, наголос у словах і фразах; базове інтонаційне оформлення висловлювань (питальні, стверджувальні, спонукальні речення).	зрозумілість мовлення, коректна вимова окремих звуків, слів і речень; правильне наголошення, інтонаційне оформлення; акцент не повинен заважати розумінню.
Interactive Communication	здатність ініціювати та підтримувати спілкування; реагувати на репліки	ініціювання і підтримка розмови, здатність реагувати на репліки партнера,

(Інтерактивна взаємодія)	співрозмовника; просити уточнень або перефразовувати у разі непорозуміння; вести переговори й досягати спільного рішення.	перефразовувати, просити уточнень; уміння вести переговори й досягати спільного рішення.
Global Achievement (Загальне враження)	загальна оцінка ефективності комунікації з урахуванням усіх критеріїв	

Таблиця Б.3 Критерії оцінювання усного мовлення IELTS (Bands 4-6)

Критерій оцінювання	Band 4	Band 5	Band 6
Fluency and coherence (плавність та зв'язність)	Не може продовжувати без помітних пауз. Мова може бути повільною з частими повтореннями. Часто самотійно виправляє сказане. Може пов'язувати прості речення, але часто з повторюваним	Зазвичай здатний продовжувати, але покладається на повторення та самовиправлення для цього та/або на повільну мову. Вагання часто пов'язані з пошуком досить базової лексики та граматики в середині речення.	Здатний продовжувати та демонструє готовність до довгих виступів. Зв'язність може часом втрачатися внаслідок вагань, повторень та/або самовиправлення. Використовує низку розмовних маркерів,

	використанням сполучників. Деякі порушення зв'язності.	Надмірне використання певних дискурсивних маркерів, сполучників та інших зв'язуючих елементів. Більш складна мова зазвичай спричиняє неплавність, але простіша мова може вимовлятися вільно.	сполучників та елементів зв'язності, хоча не завжди доречно.
Lexical resource (лексичний ресурс)	Ресурсів достатньо для знайомих тем, але на незнайомі теми можна передати лише базовий зміст. Часті недоречності та помилки у виборі слів. Рідко намагається перефразувати.	Ресурсів достатньо для обговорення знайомих та незнайомих тем, але гнучкість обмежена. Спроби перефразувати, але не завжди успішні.	Ресурсів достатньо для детального обговорення тем. Використання словникового запасу може бути недоречним, але зміст зрозумілий. Загалом, здатний успішно перефразувати.
Grammatical range and	Може створювати прості речення, а деякі короткі	Базові форми речень досить добре	Створює поєднання коротких та складних речень, а

асигасу (граматичний діапазон і правильність)	речення без помилок. Підрядні речення рідкісні, і загалом звороти короткі, структури повторювані, а помилки трапляються часто.	контролюються для точності. Спроби використовувати складні структури, але вони обмежені за діапазоном, майже завжди містять помилки та можуть призвести до необхідності переформулювання.	також різноманітні структури з обмеженою гнучкістю. Хоча помилки часто трапляються в складних структурах, вони рідко перешкоджають спілкуванню.
Pronunciation (вимова)	Використовує деякі прийнятні фонологічні особливості, але діапазон обмежений. Виділяє деяке прийнятне фрагментування, але часто трапляються провали в загальному ритмі. Спроби використовувати	Відображає всі позитивні риси діапазону 4 та деякі, але не всі, позитивні риси діапазону 6.	Використовує низку фонологічних ознак, але контроль є змінним. Розбиття на фрагменти загалом доречне, але ритм може бути порушений недостатнім часом для наголосу та/або швидким темпом мовлення.

	інтонацію та наголос, але контроль обмежений. Окремі слова або фонемі часто вимовляються неправильно, що призводить до нечіткості. Розуміння вимагає певних зусиль, і можуть бути фрагменти мови, які неможливо зрозуміти.		Інтонація та наголос використовуються ефективно, але це не є стабільним. Окремі слова або фонемі можуть бути неправильно вимовлені, але це призводить лише до періодичної нечіткості. Загалом, можна зрозуміти весь текст без особливих зусиль.
--	---	--	--

Таблиця Б.4 Узагальнення зіставлення критеріїв оцінювання усного мовлення міжнародних іспитів

Узагальнений критерій	PEIC General	PET (B1 Preliminary)	FCE (B2 First)	IELTS
-----------------------	--------------	----------------------	----------------	-------

Плавність і зв'язність мовлення	Fluency	Discourse Management	Discourse Management	Fluency and Coherence
Лексичний діапазон і точність	Range of Vocabulary	Grammar and Vocabulary	Grammar and Vocabulary	Lexical Resource
Граматична правильність і діапазон	Grammatical Accuracy	Grammar and Vocabulary	Grammar and Vocabulary	Grammatical Range and Accuracy
Вимова	Pronunciation	Pronunciation	Pronunciation	Pronunciation
Інтерактивна взаємодія	Communication	Interactive Communication	Interactive Communication	—
Загальна комунікативна ефективність	Communication	Global Achievement	Global Achievement	—

Таблиця Б.5 Лінгводидактичний аналіз шкільних підручників за блоками усного мовлення

Підручник	Фонетика	Лексика / граматика	Взаємодія	Дискурс	Рівень
О. Карпюк «English»	✗	▲	▲	▲	Низький
В. Буренко «English»	✗	▲	▲	▲	Низький
Life Vision B1	▲	✓	✓	✓	Високий
Gateway to the World B1	▲	✓	✓	✓	Високий

Л. Калініна, І. Самойлюкевич «English»	▲	✓	▲	▲	Середній
Л. Морська «English»	✗	▲	▲	▲	Низький
Cambridge English Prepare! B2 Level 7	✗	✓	✓	✓	Високий
Focus 4 B2	✓	✓	✓	✓	Найвищий

Умовні позначення: ✓ – реалізовано системно та повно; ▲ – реалізовано частково або непослідовно; ✗ – не реалізовано.

Таблиця Б.6 Характеристика блоків усного мовлення за рівнями B1 та B2

Блок	B1	B2
Фонетичний	Зрозумілість, базові інтонаційні моделі	Точність дифтонгів, функціональна інтонація, природний темп
Лексико-граматичний	Точність у знайомих темах, структури притаманні рівню B1	Широкий діапазон: ідіоми, колокації та складні граматичні структури рівня B2
Інтерактивна комунікація	Реагування та використання базових стратегій	Ініціювання та активне слухання, використання певного арсеналу стратегій
Управління дискурсом	Базові дискурсивні маркери: because, so, but, first, then	Розширене використання маркерів: however, moreover, consequently, to sum up

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 Завдання передтесту та післятесту за темами та рівнями

Тема	Рівень	Test	
Тема 1: Technology & Social Media	Рівень B1 (Intermediate)	Pre-test	Task: Describe a social media app or website you use to communicate with friends. You should say: what the app/website is how often you use it what you like most about it and explain how it helps you stay in touch with people. (Speak for 1-2 minutes)
		Post-test	Task: Describe a digital tool or app you use to organize your daily tasks or studies. You should say: what the tool is (e.g., a calendar, a notes app) how you use it to plan your day why it is important for your productivity and explain what you would do if you lost access to it for a week. (Speak for 1-2 minutes)
	Рівень B2 (Upper-Intermediate)	Pre-test	Task: Describe how an independent business, like a niche clothing brand, can use social media to attract customers. You should say: which platforms would be most effective

			what kind of content they should upload how they could make their posts go viral and explain the main risks of relying only on social media for marketing. (Speak for 1-2 minutes)
		Post-test	Task: Describe a technological innovation that you believe has fundamentally changed modern society. You should say: what the innovation is how it has changed the way people live or work what the negative consequences of this technology might be and evaluate whether its overall impact is positive or negative. (Speak for 1-2 minutes)
Тема 2: Environment & Climate Change	Рівень B1 (Intermediate)	Pre-test	Task: Describe something you or your family do to protect the environment. You should say: what the action is (e.g., recycling, saving water) how often you do it whether it is difficult to do and explain why you think it is important. (Speak for 1-2 minutes)

		Post-test	Task: Describe an environmental problem in your city or region. You should say: what the problem is (e.g., air pollution, rubbish) what causes this problem how it affects the people living there and suggest one way to solve it. (Speak for 1-2 minutes)
	Рівень B2 (Upper-Intermediate)	Pre-test	Task: Describe a recent news story or documentary you saw about climate change. You should say: what the story was about where you saw or read it how it made you feel about the future and explain why it is difficult to convince some people to take climate change seriously. (Speak for 1-2 minutes)
		Post-test	Task: Discuss the responsibility of different groups in fighting environmental issues. You should say: what role ordinary citizens should play what role governments and large corporations should play

			which group you think has the biggest impact and explain whether you are optimistic or pessimistic about the future of our planet. (Speak for 1-2 minutes)
Тема 3: Education & Future Career	Рівень B1 (Intermediate)	Pre-test	Task: Describe a job you would like to have in the future. You should say: what the job is what qualifications or skills you need for it why you are interested in this job and explain what you are doing now to prepare for it. (Speak for 1-2 minutes)
		Post-test	Task: Describe a practical skill you want to learn that will help your career. You should say: what the skill is (e.g., a foreign language, public speaking) how you plan to learn it why it is useful for your future job and explain how learning this skill will change your life. (Speak for 1-2 minutes)
		Pre-test	Task: Describe an alternative educational path to traditional university, such as a

	Рівень B2 (Upper-Intermediate)		professional apprenticeship or vocational training. You should say: what kind of profession it could be for (e.g., banking, IT) what the main advantages of this path are compared to university what challenges a trainee might face and explain why practical experience is highly valued by modern employers. (Speak for 1-2 minutes)
		Post-test	Task: Discuss the importance of setting ambitious goals for your professional education. You should say: what strategies can help you stay motivated during your studies how completing a training program faster than the standard duration (e.g., in 2.5 years instead of 3.5) affects your career prospects how to balance intense studying with personal life and explain what advice you would give to someone starting a new career path. (Speak for 1-2 minutes)

Таблиця В.2 Індивідуальні результати апробації

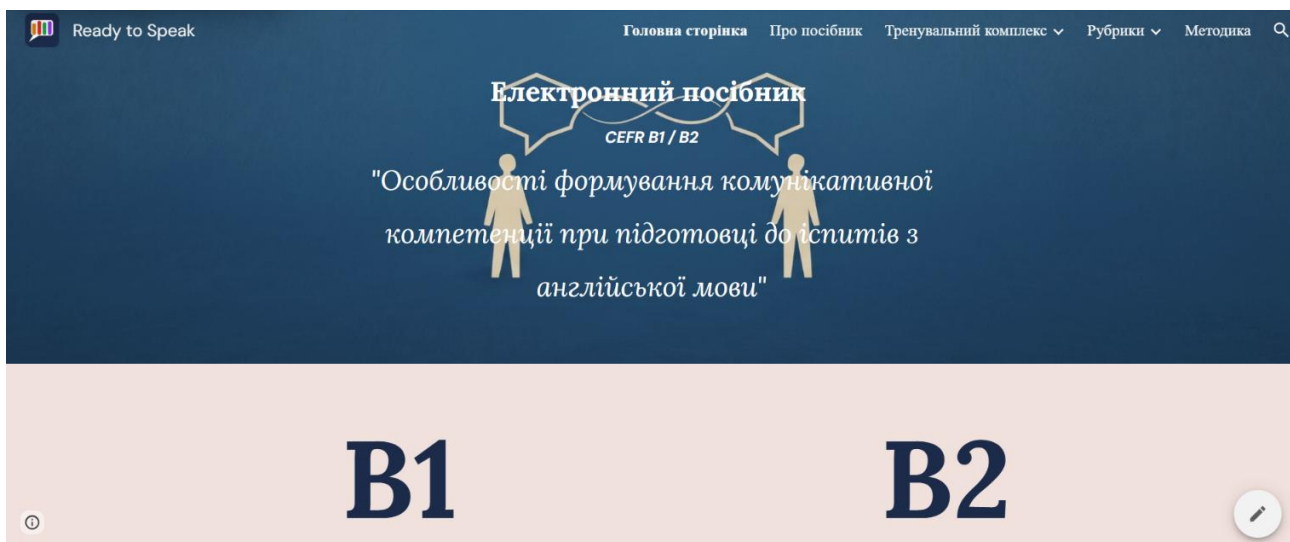
Учень	Передтест	Післятест	Приріст
Учень 1	7	10	+3
Учень 2	8	11	+3
Учень 3	9	12	+3
Учень 4	8	11	+2

Таблиця В.3 Динаміка за компонентами усного мовлення (середні значення)

Компонент	Передтест (середнє значення)	Післятест (середнє значення)	Приріст
Лексико- граматичний	2,00	3,00	+1,00
Фонетичний	1,75	2,50	+0,75
Інтерактивний	2,25	2,75	+0,50
Дискурсивний	2,00	2,75	+0, 75

ДОДАТОК Г

Доступ до посібника за адресою: <https://sites.google.com/view/readytospeak>

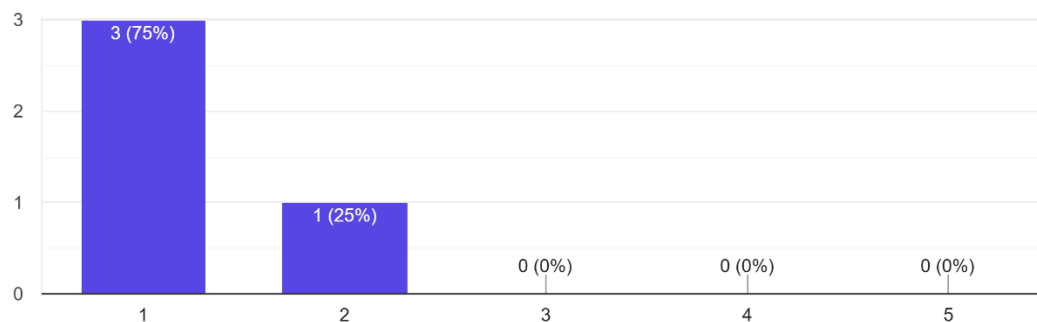

ДОДАТОК Д

Анкета для студентів: <https://forms.gle/6yuHmwy4szRyBS157>

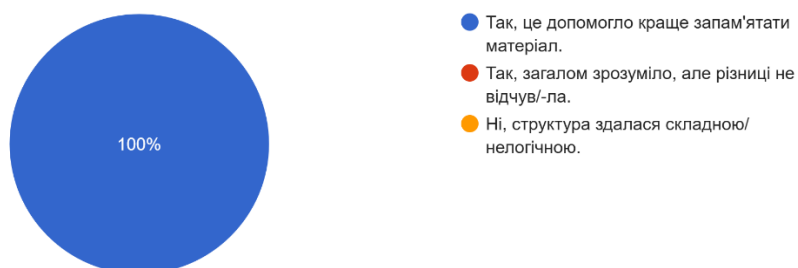
Як би Ви оцінили загальну зручність роботи з сайтом-посібником?

4 відповіді

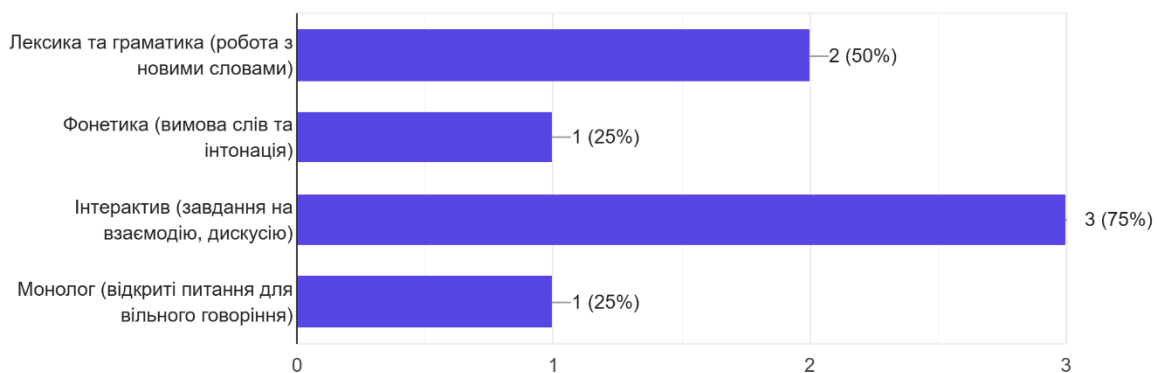
Чи була для Вас зрозумілою і корисною покрокова структура (від простого читання/слухання до власного говоріння)?

4 відповіді

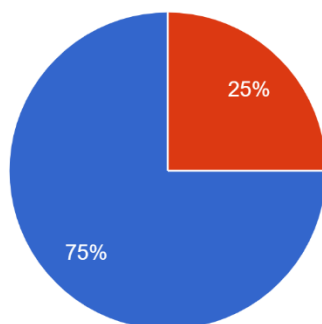
Який блок завдань здався Вам найкориснішим для подолання мовного бар'єра?

4 відповіді

Оцініть свої відчуття: чи стало Вам легше формулювати думки англійською (у Післятесті) після проходження вправ на сайті?

4 відповіді

- Так, я використав/-ла нові слова і почувався/-лася впевненіше.
- Частково, деякі фрази згадалися, але говорити все ще важко
- Ні, рівень впевненості не змінився.